HUMANIST

HUMANISTISCH VERBOND

NR. 4 APRIL 1985. PRIJS: ƒ 2,50

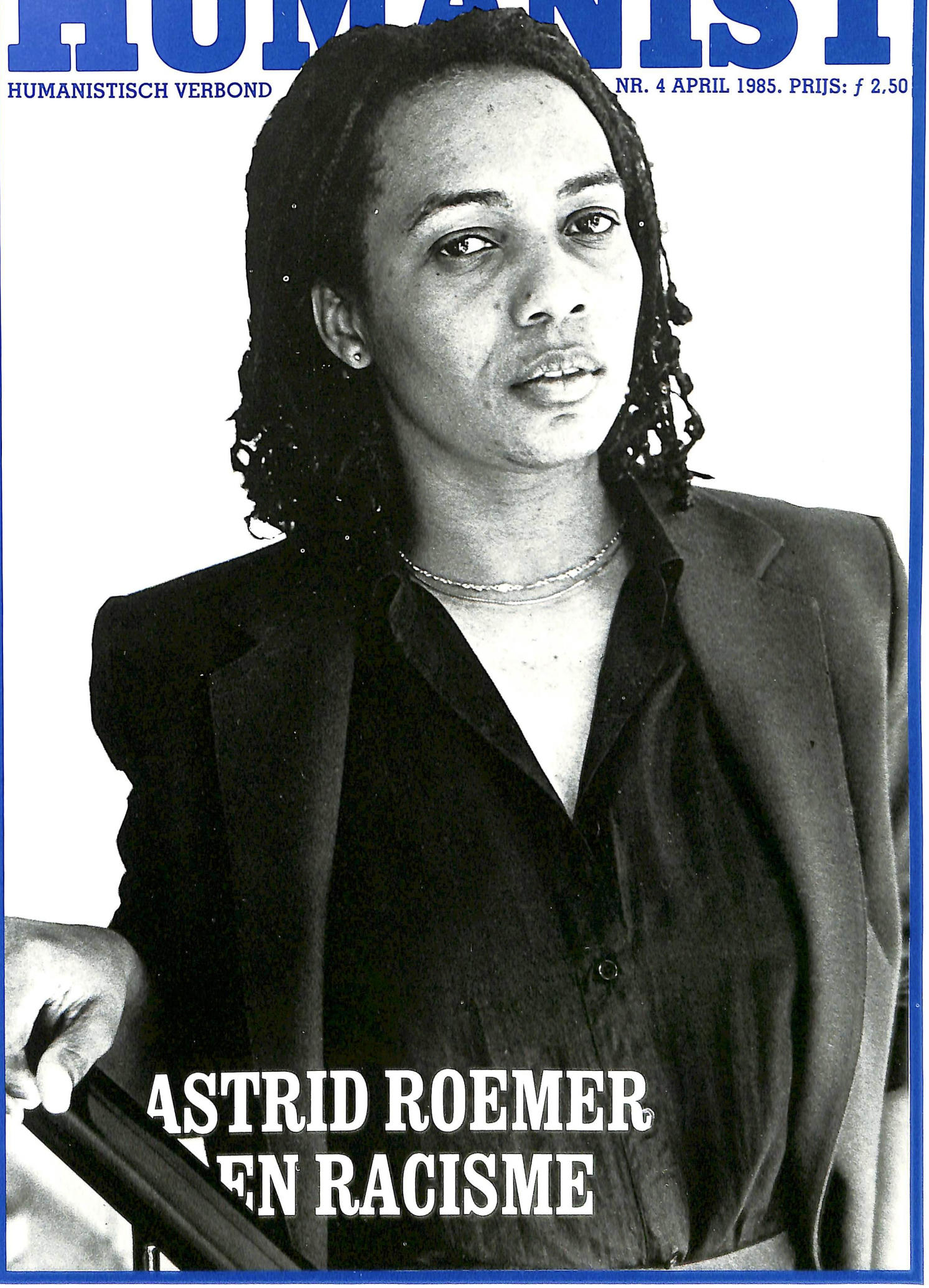

ASTRID ROEMER EN RACISME

HUMANIST

Uitgave Humanistisch Verbond, verschijnt maandelijks.

40ste jaargang, april '85

REDAKTIE & VORMGEVING:

Hes van Huizen

MEDEWERKERS DIT NUMMER:

Aart Fastenan/Theodor Holman/Harrie Jekkers/Tom Janssen/Corinne Noordenbos/Koos Meinderts/Martin Šimek/Jac van den Oort/Japke Schonewille/Ingeborg van Teeseling/Rob Tielman

REDAKTIE-ADRES:

Oudkerkhof 11, Utrecht
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Telefoon: 030-318145

REDAKTIEKOMMISSIE:

Mettha de Nachtegaal/Jan de Leede/Wim Jungman/Rina Spigt

ABONNEMENT/LIDMAATSCHAP

Een abonnement op de „Humanist" kost *f* 25,- per jaar.
De kontributie voor het lidmaatschap van het HV stelt u zelf vast. De minimumkontributie is *f* 65,- per jaar, inklusief een abonnement op de „Humanist". Mede-leden hoeven geen kontributie te betalen. Als richtlijn voor de vaststelling van de bijdragen houden veel leden een half procent van hun inkomen aan. Voor leden met een bruto inkomen beneden de *f* 18.000,- per jaar bedraagt de minimumkontributie *f* 45,- per jaar. Voor jongeren voor wie recht op kinderbijslag en/of kinderaftrek bestaat bedraagt de kontributie *f* 30,- per jaar. Gezinsleden en huisgenoten kunnen zelfstandig lid worden voor *f* 15,- per jaar. Men ontvangt dan geen „Humanist".

DIT BLAD IS GEDRUKT OP KRINGLOOPPAPIER BIJ BROUWER OFFSET, UTRECHT

Geef u op als lid van het Humanistisch Verbond of neem een abonnement op de „Humanist". Bel 030 - 31 81 45 of schrijf naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Wacht met betalen tot u een aksept-girokaart ontvangt.

HUMANISTISCH VERBOND GIRO 197930 - UTRECHT

Foto omslag:
Corinne Noordenbos

HET VOLGENDE NUMMER VERSCHIJNT ROND 1 MEI.
KOPIJ VOOR DIT NUMMER MOET UITERLIJK BINNEN ZIJN OP 8 APRIL.

Karikaturen

Ook ik ben het eens met het oordeel over de tekeningen. Meestal vind ik ze wel erg goed en humoristisch, maar het humane (edele?) mensbeeld ontbreekt. Is dat eerbied, liefde, humaniteit? Ik denk, dat ook mij dat ontbreekt, want als ik (als naturist - vegetariër, geheelonthouder enz.) bijvoorbeeld op de achterzijde van het maartnr. lees: „in het weekend zakten we door...", dan voel ik (ten onrechte) een diepe afkeer en een zekere minachting voor deze degeneratie. Terwijl men toch in deze gedegenereerde wereld niet kan verwachten dat bepaalde groepen daar buiten zouden blijven. Tenzij humanisten humaan zouden leven.
Overigens vind ik het blad goed en de opmaak prima. Met veel sympathie voor de werkers, die dat alles steeds weer tot stand brengen en hartelijke groeten.

Harry Dissen, Utrecht

Reaktionaire paus

In de Humanist van maart komt een redenering voor die onze verontwaardiging opwekt. Het gaat om de stelling dat het gunstig voor het HV is, als de paus bij zijn bezoek aan ons land flinke reaktionaire taal uitslaat. Men moet de uitgangspunten en doelstellingen van het HV wel bijzonder bekrompen opvatten om zoiets gunstig te kunnen vinden. Minder ingeschreven roomskatholieken en eventueel meer subsidie voor het HV is beslist onvoldoende reden om over de huidige paus te gaan juichen. Het HV streeft „naar een samenleving waarin vrijheid, gerechtigheid, verdraagzaamheid, eerbied voor de menselijke waardigheid en medemenselijkheid centraal staan" (beginselverklaring). Nou dan moet je het beleid van de huidige paus verafschuwen! Zijn optreden tegen de bevrijdingstheologie in Zuid-Aamerika, zijn vermanende vinger tegen de priesters in de regering van Nicaragua, zijn onmenselijke opstelling inzake bijvoorbeeld geboortebeperking, homoseksualiteit en echtscheiding, zijn ondemokratische bisschopsbenoemingen, zijn akties tegen humane theologen als Schillebeeckx, zo kunnen we doorgaan. met zijn grote invloed is deze paus een gevaar voor een vrijer, rechtvaardiger en bewoonbaarder wereld. Er zijn ook binnen de roomskatholieke kerk veel mensen die dat vinden. Die het oneens zijn met de paus over wat de katholieke levensovertuiging werkelijk betekent. Humanisten moeten juist blij zijn met mensen die zich vanuit hún katholieke overtuiging, vaak met veel pijn en moeite, verzetten tegen deze paus. Als wij, humanisten, hopen en adviseren dat deze mensen zich uit hun kerk laten uitschrijven, is dat niet solidair noch echt verdraagzaam.
Het zou een goede zaak zijn als het hoofdbestuur van het HV zijn afkeuring van het beleid van de inhumane katholieke kerktop voortaan vergezeld liet gaan van bemoedigende woorden aan het adres van de verdrukte katholieken die opkomen voor een menselijker wereld.

Peter Derkx
namens de Beweging van Kritische Humanisten (BKH)

Naschrift: Nee, gevoel voor understatement of humor kan de Kritische Beweging zeker niet verweten worden. Anders was hen wel de licht ironische toonzetting van het gewraakte stukje opgevallen. Nu is pinnige verontwaardiging ons deel. Helaas, we kunnen het niet iedereen naar de zin maken. Vervelend is wel dat de Zich Kritisch Noemenden de tekst niet eerst zorgvuldig met het vingertje hebben nagelopen voordat ze kefferig in de pen sprongen. Het stukje rept namelijk slechts over katholieken die al jaren buitenkerkelijk zijn. Deze moeten zich uitschrijven omdat ze oneigenlijk meetellen. De Kritieke Humanisten hebben het echter – geheel foutief – over overtuigde katholieken binnen de kerk die het oneens zijn met de paus. Maar daar zijn we natuurlijk allemaal hardstikke solidair mee. Daar hoef je niet kritisch voor te heten. (Red.)

Klokken luiden

Het artikel over zondagsrust heb ik met aandacht gelezen, en daarbij overviel mij dan toch wel een huivering en vroeg ik mij af „hoe humaan een humanist" wel is.
Met het willen uitbannen van klokgelui op zondag treft u toch wel een flink deel van ons volk. Bovendien komt u hier aan een traditie van eeuwen, en een uiting van blijdschap. Voor deze uiting van blijdschap op zondagmorgen kan ik dan ook meer respekt op brengen dan voor een humanist die uit ligt te slapen. Bent u niet een klein beetje bezig, zoals diverse groeperingen met het willen doordrammen van een bepaalde opvatting of eigen mening waarvoor alles moet wijken, ook een traditie van eeuwen! Dit vinden wij nu niet bepaald, een humanistische opvatting.

fam. Nobel (Nieuwerkerk a/d IJssel)

KOMITÉ LAAT PAUS WETEN WIENS GROND HIJ KUST

Volgende maand is het zover: dan zal het bezoek van de paus aan ons land plaatsvinden. Talloze aktiegroepen schijnen zich nu al warm te lopen om tijdens deze gelegenheid ook even met hun verlangens in de schijnwerpers te komen staan. Daarnaast zijn er veel mensen die het direkt gaat om het bezoek van het hoofd van de katholieke kerk. Sommigen zien hem liever geheel niet komen, anderen willen nadrukkelijk laten weten wat zij van het bezoek vinden.

Onlangs is er een komité opgericht dat de paus (en iedereen die het horen wil) duidelijk wil maken dat hij in een land op bezoek is waar bepaalde principes gelden. Dit komité met de toepasselijke naam *Paus-kus* is van plan op de dag van het bezoek deze principes (zie tekst in vet) in advertentievorm in de krant te publiceren. *(Zie voor tekst pagina 3)*
In de tekst staat dat de paus alleen de Nederlandse grond moet kussen als hij bereid is die principes te respekteren. („Laat uw kus geen judas-kus zijn").
Een opmerkelijk initiatief van een eigenlijk nog opmerkelijker samengesteld komité. Want wie denkt dat achter dit initiatief fervente tegenstanders van de katholieke kerk zitten, heeft het falikant bij het verkeerde eind. Want in het komité hebben een aantal (verontruste) katholieken zitting naast mensen van andere geestelijke pluimages, zoals humanisten, joden en protestanten. Ze hebben gemeen dat ze allerminst blij zijn met de komst van een paus die als hij de kans kreeg niet alleen de katholieke kerk wil terugdrijven naar vijftig jaar geleden maar het liefst ook het hele maatschappelijke bestel met alle normen en waarden van alle andersdenkenden.
Voorzitter van het bont samengestelde komité is Guus den Besten, zo langzamerhand een voor de lezers van dit blad bekend aktief humanist uit het noorden des lands. Verontrusting en ergernis zetten hem al eerder aan tot aktie, onder andere naar aanleiding van de bede in de troonrede. Vorig jaar voerde hij ook aktie tegen uitspraken van een aspirant Centrum Partij-gemeenteraadslid.
Ook toen werd gezamenlijk met levensbeschouwelijk groeperingen iets ondernomen. En nu dus de aktie om de paus te laten weten in wat voor een land hij op bezoek komt en wiens grond hij kust. Het komité wil het benodigde geld voor de liefst paginagrote advertenties bij elkaar krijgen door middel van kettingbrief-principe. Daarbij is het de bedoeling dat een ieder die zich bij de aktie aansluit, vrienden en bekenden vraagt mee te doen. Die op hun beurt, vragen hun vrienden en kennissen weer, etc, etc. Elke sympathisant betaalt minimaal 15 gulden mee aan de advertenties.
Als u mee wilt doen, is het de bedoeling dat u het bedrag overmaakt op giro 4726538 óf bankrek. nr. 903759772 van de Bondsspaarbank Appingedam, beide ten name van de penningmeester van het komité Paus-kus, Cereslaan 31, 9937 PH Meedhuizen. Vermeld altijd uw naam en adres in blokletters, want het is de bedoeling dat uw naam onder de advertentie(s) komt te staan. U kunt ook anoniem (dus als N.N.) worden vermeld. Een eventueel batig saldo zal worden overgemaakt naar Amnesty.

Hes van Huizen

Voor verdere informatie, aanvragen van de cirkulaire en het persbericht, kunt u zich wenden tot het Comité Paus-kus, Cereslaan 31 9937 PH Meedhuizen. Telefoon: 05963 - 493

Foto: ABC-Press

VERBOND EXPOSEERT KOLLAGES OVER ONDERDRUKKING EN VRIJHEIDSSTRIJD

Van woensdag 10 april tot vrijdag 10 mei zal in de grote zaal van het Erasmushuis in Utrecht de expositie *El Salvador: vrijheid of dood* te zien zijn. De expositie bestaat uit kollages die zijn samengesteld uit foto's, teksten en tekeningen, gemaakt door Jehanne van Woerkom. De kollages tonen op een direkte en indringende manier de onderdrukking en de strijd van het volk van El Salvador. Elk van de 32 kunstwerken laat een ander facet van het leven in dit door burgeroorlog, uitbuiting, en andere ellende geteisterde land zien. Jehanne van Woerkom wil met deze kollages haar verbijstering uitdrukken.

Verbijstering over wat mensen elkaar aandoen, over het bestaan van zoveel onrecht. Ze werkt vanuit een intense bewondering voor een klein, en dapper volk ergens in Latijns-Amerika, zoals zij het zelf uitdrukt.
U begrijpt het al, het is geen expositie die tot vrolijkheid stemt. Daar is ook geen reden voor als we aan de situatie in Midden-Amerika denken. Trouwens, waarom zou je ook overal vrolijk van moeten worden. De kollages van Jehanne van Woerkom geven de bezoeker wat anders: je kunt haar verbijstering over zoveel onrecht delen, haar in komposities geplakte aanklachten tot je door laten dringen. Opdat je weer even weet wat voor drama's zich elders in de wereld afspelen. En dat mensen die strijden voor vrijheid, gelijkheid en gerechtigheid onze hulp nodig hebben.

De expositie is gratis toegankelijk en open op werkdagen van 9.00 tot 17.00 uur. Het adres is Erasmushuis, Oudkerkhof 11 in Utrecht (vlak bij het stadhuis, niet ver van het station). Iedereen is welkom. (HvH)

Eén van de kollages van Jehanne van Woerkom

TEKST ADVERTENTIE KOMITÉ PAUS-KUS

Johannes Paulus,

U betreedt vandaag een land met een zekere reputatie op het gebied van mensenrechten en demokratie:

- *Hier telt de katholiek, de jood, de humanist, de protestant, de vrijdenker, enzovoort: hier respekteert men het zelfbeschikkingsrecht van het individu.*
- *Hier beslist men zelf over de inrichting van zijn leven; van betutteling en bevoogding houden we hier niet. We kiezen onze bestuurders graag zelf; we laten ze liever niet van bovenaf aanwijzen.*
- *Hier willen we dat een vrouw volwaardig meetelt. Of ze kinderen wenst of niet beslist ze hier zelf, of ze antikonseptie wil toepassen eveneens.*
- *Hier hebben de homoseksueel en de heteroseksueel recht op gelijke waardering; de één is niet beter, de ander niet slechter.*
- *Hier verwachten we van mensen dat ze duidelijk afstand nemen van de manier waarop het fascisme in ons werelddeel heeft huisgehouden; wij verwachten dan ook van een ieder een scherpe afkeuring van de vervolging en vernietiging van miljoenen joodse medeburgers.*
- *Hier gaat onze sympathie uit naar degene die in diktatoriaal geregeerde landen zonder reserves kiest voor de onderdrukten. Geen enkele waardering hebben we voor degene die in zo'n geval de kant van de machthebbers kiest, of verzuimt hun macht aan de kaak te stellen.*

Aan dit alles hechten wij zeer! Kus alleen dan onze grond als u bovenstaande elementaire principes wenst te respecteren. Laat uw kus geen judaskus zijn.

Geen steun van VVD voor humanistisch vormingsonderwijs?

Onlangs ontmoette een delegatie van het Humanistisch Verbond een vertegenwoordiging van de politieke partij de VVD. Eerder vonden reeds gesprekken plaats met CDA en PvdA. De HV-delegatie verbaasde zich tijdens dit bezoek aan de VVD, over de opstelling van de onderwijsspecialist Jan Fransen. Tot nu toe had het HV sterk de indruk dat de VVD haar steunde in het streven naar landelijke bekostiging van het humanistisch vormingsonderwijs (hvo). Fransen blijkt nu ineens tegen te zijn. Onduidelijk was of hij op persoonlijke titel sprak of namens de partij. Opvallend is dat hij kort geleden lid is geworden van de Hervormde Raad voor Kerk en School. Het Verbond hoopt dat de VVD binnenkort helderheid zal geven over haar standpunt. (HvH)

Kommissie draagvlakverbreding zoekt adviseurs

De kommissie draagvlakverbreding is ingesteld door de Verbondsraad en bestaat uit leden van deze Raad en één hoofdbestuurslid. De kommissie heeft de Verbondsraad van advies gediend inzake de hoofdbestuursvoorstellen (gedaan aan het buitengewoon kongres 1984) over draagvlakverbreding van het HV enb de financiering daarvan. Met het oog op de hachelijke financiële toestand van het Verbond van dit moment is één van haar adviezen een beroep te doen op het besef van saamhorigheid onder de leden van het HV, niet alleen in het financiële vlak, maar ook op mogelijk aanwezige kennis en deskundigheid van individuele leden.
Om de voortgang van aktiviteiten in de richting van draagvlakverbreding te bevorderen vraagt de kommissie het volgende: bevinden zich onder de leden van het HV mensen die: • deskundig zijn op het gebied van ledenwerving en/of fondswerving; • bereid zijn deze deskundigheid gratis beschikbaar te stellen aan het HV; • incidentele adviezen willen geven.
Wie zich aangesproken voelt, kan het beste kontakt opnemen met Henny Baas, directeur HV.

Humanitas en transseksualiteit

Begin vorig jaar is Humanitas gestart met het projekt Virgin, een transseksualiteits-kontaktgroep. Ook is er een bestuurskommissie Transseksualiteit opgericht. Transseksualiteit is het voortdurende en niet te verdringen gevoel en zeker weten tot de andere sekse te behoren. De uiterlijke en innerlijke geslachtskenmerken worden daardoor als oneigenlijk en frustrerend ervaren. Een oplossing kan gezocht worden in een totale rolwisseling. Dus van man naar vrouw of van vrouw naar man. Dit geeft vaak grote medische, juridische, maatschappelijke en sociale problemen.
Voor medische hulpverlening verwijzen wij naar de universiteiten van Amsterdam en Groningen. Voor maatschappelijke en sociale hulp en begeleiding, waarvoor in Nederland nog bijna niets was, is Humanitas nu aktief bezig.
Verdere informatie: Sarphatistraat 4, 1017 WS Amsterdam. Telefoon 020-262445 (toestel 62), of de 24 uurs hulptelefoon (soms bandapparaat) 020-222821.

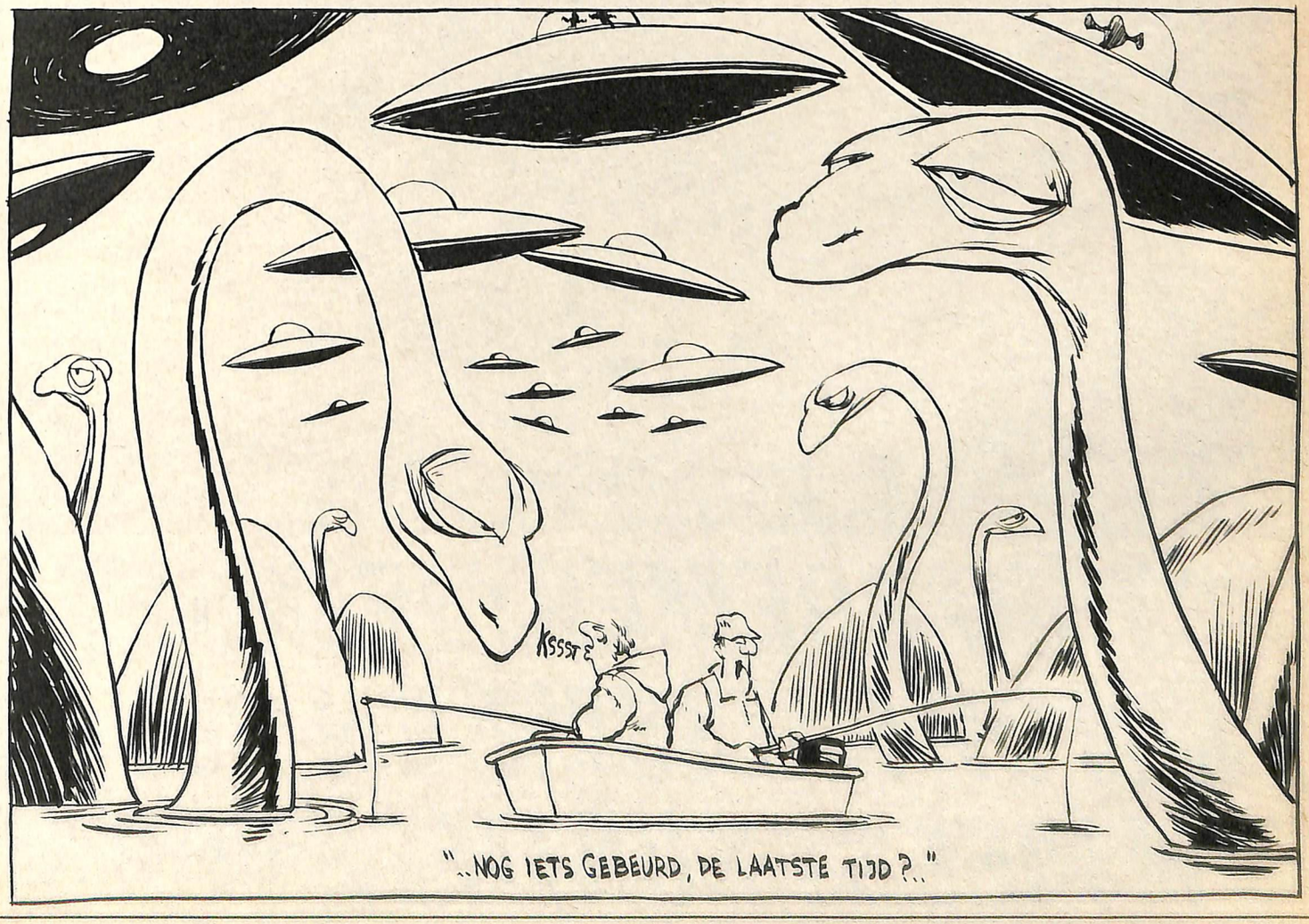

Foto: Corinne Noordenbos

ASTRID ROEMER: JE MOET H
ZIJN OP RACISME EN HET OO
Z'N MEEST SUBTIELE VORM E

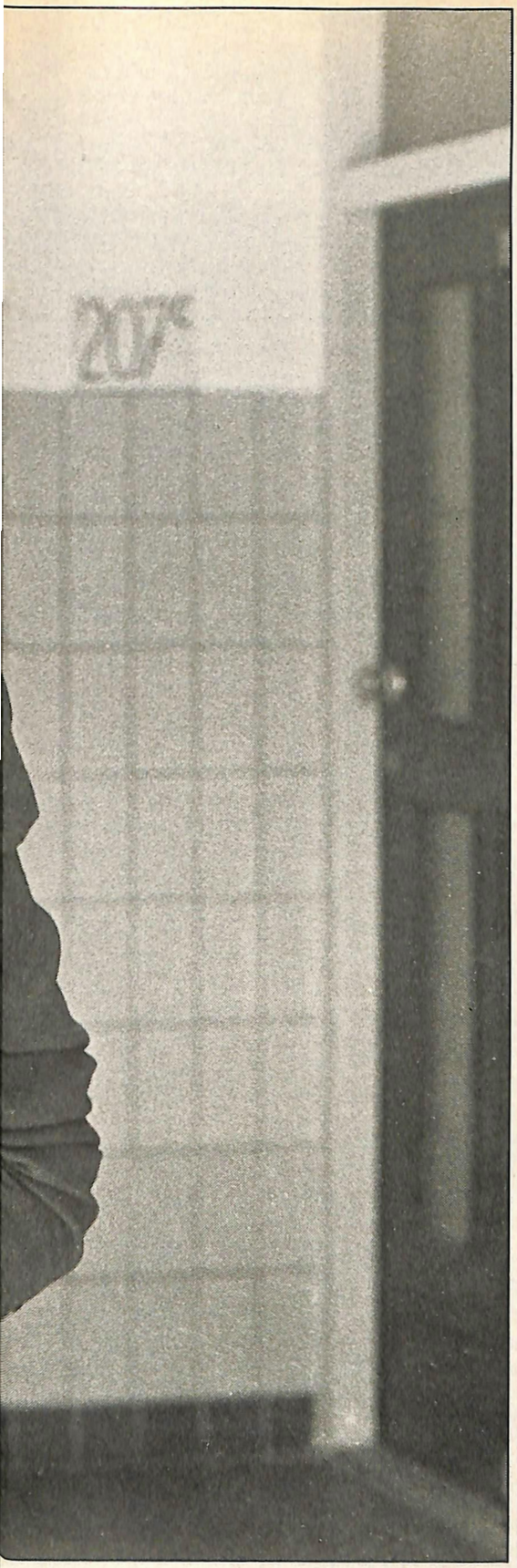

EL ALERT
IN
ESTRIJDEN

Astrid Roemer (37) is één van de weinige zwarte schrijfsters in de Nederlandse literatuur. Ze is van oorsprong Surinaamse maar woont sinds 1975 in Nederland. Ze volgde de kweekschool in Paramaribo, het laatste jaar echter in Nederland. Daarna ging ze terug naar Suriname en werd onderwijzeres. Totdat ze werd ontslagen na moeilijkheden over het in haar ogen racistische Sinterklaasfeest wat ze weigerde met haar leerlingen te vieren. De jaren daarna woonde ze afwisselend in Nederland en Suriname. Een viertal jaren was ze als kultureel attachée verbonden aan de Surinaamse ambassade in Den Haag. In 1975 ging Astrid Roemer definitief in Nederland wonen. Toen begon ook haar literaire produktie met het boek „Over de gekte van een vrouw". Deze roman verscheen echter pas in 1982. Het thema van haar boeken is vooral het gevecht van de zwarte vrouw tegen haar onderdrukking in Suriname. Er verschenen van haar tot nu toe elf romans, dichtbundels en toneelstukken. Kort geleden kwam van Astrid Roemer de *liederatuur*-bundel „En wat dan nog?" uit. In augustus volgt de roman „Levenslang gedicht."
Een interview met deze zwarte schrijfster over racisme maar ook over vrouwen, mannen, Suriname en erotiek.

Een buitenwijk zoals er overal in Nederland zoveel zijn. Woonblokken, drie hoog, zes lang. Een winkelcentrum, volkstuinen en het veld van de voetbalclub. Maar met een haringkraam, want dit is Den Haag. Op één hoog, in de flat van Astrid Roemer, ziet het er niet veel anders uit. Alleen wordt hier het witte licht versneden door halfopen luxaflex.
Ik voel me hier wat ongemakkelijk. Een indringer. Ik schaam me voor mijn witte huid. Probeer die weg te praten. Ben bang ongewild voedsel te geven aan het cliché van de blanke racist, de blanke onderdrukker. Toch ben ik het die vragen stelt, initiatief neemt, tot antwoorden maant. Dat is mijn rol. Maar hoe makkelijk zal mijn gesprekspartner dat verwarren met het zoveelste geval van blanke overheersing? Het verschijnsel racisme vult niet m'n dagen. Het zit niet in mijn ziel zoals in die van de vrouw tegenover mij. Ik ben bang te kwetsen zonder dat ik het zelf in de gaten heb.

Astrid Roemer lacht hartelijk als ik haar dit probleem voorleg. ,,Dat risico heb je in een zwart-wit konfrontatie altijd", zegt ze. ,,Ik geloof niet dat racisme een probleem is van witte mensen of zwarte mensen alleen. Beiden hebben er last van. En ik maak wel degelijk onderscheid als een wit mens met positieve ideeën een ontmoeting met mij zoekt, zoals nu. Ik ga er dan vanuit dat alles wat mij zal kwetsen niet is bedoeld om te kwetsen. Dat het komt uit onwetendheid. Dat is een uitgangspunt waar ik voor kies. Reageren kan ik altijd nog. Door iets te zeggen of door er later in mijn boeken iets mee te doen. Dus bang hoef je niet te zijn. Maar ik begrijp je angst wel. Zeker in mijn gezelschap. Ik sta erom bekend dat ik superalert ben. Maar ik vind dat je dat met racisme ook móét zijn. Je moet het ook in zijn meest subtiele vorm bestrijden".
,,Racisme is een manier van overleving voor degene die het gebruikt. Men overleeft door andere mensen geen kans te geven adem te halen en ook mens te zijn.
Nee, ik moet het preciezer zeggen. Racisme is de legitimering van misdadig gedrag. Slavernij was volgens mij de eerste uiting van dat gedrag. De theorie van het racisme is toen gebruikt om dat te verkopen. Door christenen die zondigden tegen hun bijbel waarin staat dat je je naaste lief moet hebben als jezelf. Die moesten een excuus vinden voor dat onchristelijke gedrag. Dat is racisme. Want als zwarten geen mensen zijn, zijn het ook geen naasten. Dus hoef je ze ook niet lief te hebben en mag je ze best verkopen en martelen en weet ik wat meer. In extreem geldt dat nu in Zuid-Afrika nog steeds. Maar alles in de wereld is van racisme doordrongen. De taal, de industrie, de kunst. Want die theorie van het racisme is een hele bruikbare theorie gebleken. Nergens ter wereld hebben zwarte mensen echt het gezag over hun eigen land. En zeker niet daar waar belangrijke grondstoffen overvloedig aanwezig zijn."

Alert opstellen

,,Overal waar verschillend gekleurde mensen wonen is racisme. Want de een probeert altijd te overleven, als het moet ten koste van een ander. We doen het allemaal. Geven iemand anders de schuld om onze eigen huid te redden. Dat wil niet zeggen dat waar iedereen met racisme te maken heeft, iedereen ook lást heeft van racisme, erdoor wordt geraakt. Sommige mensen kunnen niet gediskrimineerd worden. De joden zijn daar een goed voorbeeld van. Overal op deze aarde bouwden zij hun eigen wereldjes. Ekonomisch, financieel en emotioneel onafhankelijk. Anti-semitisme mag bestaan, maar het hoeft hen niet te raken zolang ze binnen de gren-

zen van die wereld blijven.
Ik geloof dat je jezelf immuun kunt maken voor diskriminatie. Dat heeft te maken met alert zijn. Je alert opstellen, agressief bijna, bewust van jezelf, van je kracht. Dat helpt. Daarmee zend je een signaal uit. Je kunt mensen laten voelen dat je ze door hebt. Dat jij weet wat racisme is en dat je ze zult bevechten. Dan keert het zich om. Niet zij oordelen over jou, maar jij oordeelt over hen. Dat zijn ze niet gewend, dat tast hun macht aan.
Maar begrijp me niet verkeerd. Diskrimineren doen we allemaal. Witte mensen onderling, zwarte mensen onderling en zwarte en witte mensen elkaar. Racisme en diskriminatie zitten in de mens. Maar dat betekent nog niet dat het onoplosbaar is. De bewapening is ook een wereldprobleem en dat is ook op te lossen. Het is waar dat onze aarde vele keren vernietigd kan worden. Maar we léven. Juist omdat we er zo bang voor zijn, zijn we er alert op dat het niet gebeurt. We moeten racisme zichtbaar maken. Laten zien wat het is. Dan kunnen we beginnen met er iets tegen te doen."

Racisme is verbeelding

Racisme is verbeelding. En dat kun je alleen met verbeelding bestrijden. Je moet het bewustzijn van de mens veranderen. Zodat ze bang worden voor racisme. Net zoals ze bang zijn voor bewapening. En natuurlijk, de bommen blijven. Maar ze zijn dood. Onze verbeelding houdt tegen dat ze gebruikt worden. Zo denk ik ook niet dat racisme helemaal zal verdwijnen. Het zal waarschijnlijk een andere vorm aannemen. We moeten proberen het te vangen. Zodat we kunnen kijken naar het beest in de kooi en zeggen kijk, zo ziet het racisme eruit. Gevaarlijk hè!"

Maar hoe verander je de verbeelding?
,,Door de waarheid te vertellen over gekleurde mensen. En door te zeggen dat de leugens leugens zijn. Witte mensen vertellen over zwarte mensen rare verhalen. Zoals zij denken dat wij zijn. Of zoals ze willen dat we zijn om hun onderdrukking te rechtvaardigen. Verhalen over dat we stinken, liegen, stelen. Dat is de waarheid niet. Wat wel de waarheid is? Nou, de waarheid is de waarheid natuurlijk. Wil je hem horen? Let dan goed op. De waarheid is dat zwarte mensen de-ze-lef-de men-sen zijn als witte mensen. Dat had je niet gedacht hè?"

Roemer kijkt me aan en begint dan onstuitbaar te lachen. ,,Flauw?", vraagt ze. ,,Nee hoor, simpel. Dat is de waarheid altijd." Ik zeg dat ik niet zo geloof in die simpelheid. Als witte mensen onderling al zo verschillend zijn, hoe kunnen zwarte en witte mensen dan hetzelfde zijn? Óf is dat flauw?

,,Dat zijn marginale verschillen. Ik heb het over de grote overeenkomsten. Zwarte mensen zijn mensen. Met alle eigenschappen die witte mensen ook hebben. Bijvoorbeeld dat ze verschillend zijn. Zwarte mensen zijn geen kategorie. Het is niet één soort mensen. Het zijn individuen. Het individualiseren van zwarte mensen is een eerste stap in de verandering van de verbeelding. Zwarte mensen staan nu nog bij het lijstje vrouwen, homo's, invaliden. Mensen met problemen, snap je. Een idioot lijstje. Ik vind ook dat we af moeten van lijstjes. Zo wil ik mij niet meer laten bepalen door het feit dat ik vrouwelijke geslachtsorganen heb. Dat maakt maar een fraktie van mijn leven uit. Net als ik het onbelangrijk vind dat ik een huid heb die goed tegen de zon kan. Ik wil me niet laten bepalen door mijn lijf. Dat is een omhulsel, dat is niets. Wat belangrijk is, is wat daarin zit. Mijn geest, mijn stem, mijn verbeelding, mijn kracht, het licht in mijn ogen. Afijn, ik, Astrid."

Unieke identiteit

Dat men zegt dat het uiterlijk het innerlijk beïnvloedt, komt omdat men dat wil. Want daardoor kun je iemand beheersen. Uiterlijk is duidelijk, een waarneembaar punt om iemand op te onderdrukken. Jij moet dit en dat omdat je vrouw bent, omdat je zwart bent, omdat je jood bent. Nooit: omdat je ogen zo stralen, omdat je zo lief bent, zo zacht. Dat zijn ongrijpbare, onkontroleerbare zaken. Mensen laten veel te vaak hun identiteit door uiterlijke, oppervlakkige zaken bepalen. Daar hebben ze konstant konflikten over.
Ik vindt dat we terug moeten – of vooruit – naar het wezen in ieder mens. Dat is dat we allemaal uniek zijn. Een god in het diepst van onze gedachten. Er staat dat we gemaakt zijn naar gods gelijkenis. Wat god dan ook mag zijn. Dat betekent dat we minstens een goddelijke identiteit hebben. En die overstijgt huidskleur, sexe, ras. Dat is wat ik zoek in een mens en in mezelf. Een uniek stukje goddelijke identiteit. In elk mens zoek ik mezelf. Dus kan ik jou niet meer haten, want anders haat ik mezelf. Alles is met mij verbonden. Door te geven ontvang ik. Dat kan niet anders. Je ziet het in de natuur. Als ik in Suriname de rivieren vervuil, merken jullie het vroeg of laat hier. We zijn allemaal onderdeel van hetzelfde geheel. Als we dat inzien zullen we het racisme gevangen hebben.
Ik zie die ontwikkeling ook. Vijftig jaar geleden hadden zwarte mensen geen gezicht in Holland, mochten zwarte mensen in Amerika niet in de trein. Dat is veranderd en dat geeft me moed. We leren wel. Kijk, we moeten niet zo matig omspringen met onze mogelijkheden. We hebben allemaal vrouwelijke en mannelijke waarden in ons. Waarom zouden we die niet mogen gebruiken? Waarom mag ik me niet de ene keer supervrouwelijk en de andere keer mannelijk gedragen? Als dat kan, voorkom je de jaloezie. Ik hoef niet meer jaloers op mannen te zijn, want ik mag me gedragen en zijn als zij. Dat geeft me in mijn hart ruimte om van ze te houden. Omdat haten niet meer hoeft. Dan kunnen mensen eindelijk doen wat ze het liefst doen: elkaar liefhebben. Het is toch eigenlijk te gek dat we alleen dat zouden mogen gebruiken waar we de bijpassende geslachtsorganen bij hebben? We zijn allemaal produkten van een vrouw én een man. We hebben alles in ons. En als we leren loskomen van de ingeprogrammeerde vormen komen we ook los van onszelf. Dan kunnen we eindelijk gelijkwaardig zijn."

Twee uur zijn voorbij. De pepermuntthee is koud en de pruimen zijn op. Op mijn band staat de theorie van het racisme en de optimistische oplossing van de zwarte vrouw achter de mikrofoon. Van de schrijfster Astrid Roemer geen woord. Suriname is maar nauwelijks ter sprake gekomen. De vochtige warmte, de slangen, het bloed, het water, de vruchten, de orchideeën, de mensen. De symboliek, de mystiek. Ze zijn gebleven waar ze waren: op de honderden bladzijden die Roemer schreef en waar ze voor mij iets voelbaars werden. Ook de erotiek op die pagina's leeft niet, niets hier roept het op.

Ik hergroepeer en probeer opnieuw. Met een stoot onder de gordel, blijkt. Schilder mij Suriname, vraag ik en even is Roemer tot tranen toe geroerd. ,,Ik moet er altijd om huilen", zegt ze. ,,Mijn land." En begint een lofzang. Op het geneeskrachtige water, op het overdadige fruit, op de zon en op de mensen die genieten van het leven. Twintig minuten houdt de lyrische monoloog aan. Steeds sneller gesproken. En steeds vaker komt dezelfde zin terug. ,,Als je dat ziet dan huil je toch?" Huilen van ontroering, maar ook van verdriet.

,,Er is een rankuneus konflikt ontstaan tussen Nederland en Suriname. Dat is heel verdrietig. Omdat de helft van de bevolking van Suriname hier woont en de andere helft daar. Dat die gescheiden zijn slaat zoveel wonden. Als je ziet dat er voor kapitalen gebeld wordt tussen daar en hier. Mensen maken gigantische schulden om even met thuis te kunnen praten. Ze werken zich over de kop om eens per jaar familie en vrienden te kunnen zien. Maar mensen blijven naar elkaar verlangen. Dat is ons verdriet. Dat ruik je aan Suriname. Elk afscheid is pijnlijker en elke keer dat ik hier terugkom, schiet ik dieper wortel. Want beide landen zitten in mijn bloed en in dat van alle Surinamers en Surinaamse Nederlanders. Wij horen in beide landen thuis. Wij hebben van Holland leren houden toen we nog niet geleerd hadden Suriname lief te hebben. Wij kennen Holland al ons leven lang. De Rijn komt bij Lobith ons land binnen, leerden wij op school. Daarom zijn Surinamers hier zo goed geïntegreerd. Wij houden echt van dit land, al willen we het vaak niet toegeven. Wij zijn geestverwanten van de Nederlanders. Wij begrijpen elkaar. Met hen ben ik meer verbonden dan bijvoorbeeld met een Keniaan. Daarbij is huidskleur de enige herkenning en dat is lang niet genoeg."

Wij hebben van Holland leren houden toen we nog niet hadden geleerd Suriname lief te hebben

Kiezen tussen twee liefdes

,,Wij Surinamers zitten in een hele vreemde situatie. Eigenlijk zouden wij op twee plaatsen tegelijk willen zijn, daar en hier. Omdat dat niet kan en we daaronder lijden gaan we ons verzetten tegen de plek waar we niet zijn. Tegen het land, de mensen, de politiek. Wij maken negatief wat eigenlijk positief is: liefde. Onmogelijkheid, heimwee, verlangen. Dat is wat problemen tussen Surinamers daar en hier brengt. Want andersom gebeurt er hetzelfde. Het is als het kiezen tussen twee liefdes. En in ons hart zijn we monogaam. Dat lukt dus niet. Dat is onze pijn.
Maar ook daarbij kan de verbeelding helpen. Want als ik het wil is Suriname hier. Ja sorry, dat klinkt heel bevlogen, maar bij mij werkt dat zo. Als ik heimwee heb eet ik Surinaams, praat ik met mijn Surinaamse vriendinnen of ga ik in bed liggen en droom van mijn land. Zo voed je de verbeelding. Je moet erin geloven dat materie te overstijgen is. En natuurlijk kan dat ook gevaarlijk zijn. Kun je je zo kapot maken van heimwee. Maar ik geloof niet in negativiteit. Je kunt alles wel negatief gaan bekijken. Dan is er geen lol meer aan. Ik kan me niet veroorloven negatief te zijn. Ik moet verder. Ik leef."

Erotiek in haar boeken

Ik wil terug naar de boeken van Astrid Roemer. Terug naar met name de erotiek. Die voor mij van de bladzijden af te scheppen was. Ook al weer zo'n gespreksonderwerp. Ik vind jouw boeken ontzettend erotisch, zeg ik met één oog naar beneden. Maar de schrijfster is niet in het minst gechoqueerd of onaangenaam getroffen. Integendeel. Ze vindt het een groot kompliment.

,,Ik wil zo schrijven dat je het beleeft. En niet alleen met je geest, maar ook met je lichaam. Ik hou eigenlijk helemaal niet van woorden, woorden, woorden. Maar ik ben schrijfster. Dan is het enige dat de woorden verdwijnen en het gevoel blijft. En misschien heeft het ook wel wat met mijn surinaams-zijn te maken. Suriname is een lijfelijke maatschappij. Dat is ook wat je voelt in dat boek. Toch omhels ik mensen maar zelden. Ik ben jaloers op jullie als je gearmd met je moeder door de stad loopt. Ik durf dat niet. Zo zijn wij niet. Nederland is bijvoorbeeld een echt kus-land. Er wordt hier wat afgezoend. En toch denk ik dat Suriname lijfelijker is. Jullie kaatsen lichamelijkheid terug. Wij houden het in. Dat maakt het indirekter, spannender. Misschien wel erotischer. Maar dat zegt niks over de intentie waarmee Nederlanders én Surinamers seksueel voelen. Die is volgens mij niet veel anders. De manier en de openheid, die verschilt. Maar de mythe van de geile Surinamer en de koele Nederlander is echt kletskoek. Leugens."

Toch ken ik geen enkel boek van een Nederlandse schrijver waarbij elke pagina zo van erotiek doordrenkt is als dat van jou.
,,Ik vínd ook dat elke sekonde van het leven uit erotiek bestaat. Dat is waar mensen mee bezig zijn. En het land Suriname is daar een vruchtbare voedingsbodem voor. Maar voor mij is het hele leven, de hele natuur, een liefdesdaad. Zo heb ik bijvoorbeeld nooit kousen aan. Ik wil kontakt houden met de aarde, de lucht, de kou. Dat erotiseert mij. Hier, kijk. Heb je wel eens goed naar een pruim gekeken? Die vorm, die kleur, die gladheid. Mmmmmm. . ."
Moeder Aarde. Begin en einde. Natuur, maar ook de mens zelf. En dan natuurlijk vooral de vrouw. Begin van het leven. ,,Wij hebben in Suriname groot respekt voor moeders. Zij geven een deel van zichzelf op. Een deel van hun vrijheid, van hun lichaam. Ze maken zichzelf kwetsbaar. Ze ruilen zichzelf in voor het mysterie van het leven. En als zij sterven, neemt een andere vrouw het over. Dat vind ik fascinerend, groots."

Alle argumenten die jij vóór het moederschap geeft, voeren jouw feministische vriendinnen aan tégen het krijgen van kinderen.
,,Ja, dat weet ik. Maar ik vind dat de weg van de minste weerstand. Je laat dan zoveel mogelijkheden van jezelf ongebruikt. Ze zouden beter kunnen proberen de positie van moeders te verbeteren. En die van vaders trouwens ook. Want die leveren zich ook uit. Dag in, dag uit zorgen voor brood op de plank. Vaak 40 jaar lang hetzelfde werk. Ik zou dat niet kunnen. En ik denk dat voor de meeste vrouwen hetzelfde geldt. Dat eeuwigdurende ritme van steeds hetzelfde, steeds hetzelfde. Ik ken maar weinig vrouwen die dat doen. Als er ook een man in huis is, werken vrouwen alleen als ze dat leuk vinden of als het wen. Het zijn echte moederszonen, ze houden vreselijk veel van hun moeders. echt moet. Maar die vanzelfsprekendheid die er bij mannen inzit, zie je bij vrouwen bijna nooit. Dus dat is ook bijzonder. Het mag dan gekonditioneerd zijn, maar het blijft bijzonder".

Moeders centraal

,,In Suriname leidt die situatie tot een vorm van matriarchaat. Mannen brengen het geld in en bemoeien zich verder nergens mee. Vrouwen zorgen voor de kinderen en voeden ze op. En veel vaker dan in Nederland zorgen ze óók voor het inkomen omdat de mannen weg zijn. Vaders hebben daar een andere status. Een kind heeft een vader. Tuurlijk. Maar dat zegt verder niks. De vrouw is verantwoordelijk. Altijd. Het is háár kind. Een goeie vader is mooi meegenomen, maar daar gaan we dus niet vanuit.
Surinaamse mannen hebben dan ook een heel ingewikkelde relatie met vrou-
Maar ze zijn ook bang voor vrouwen, omdat die ook minnares zijn. Dus doen ze hun best om de minnares zo snel mogelijk ook moeder te maken. Want om moeders draait de hele maatschappij, die hebben een duidelijke positie."

Dat klinkt ook weer allemaal heel optimistisch. Maar zwarte vrouwen in Suriname worden toch net zo goed onderdrukt door mannen als hier.
,,Ja natuurlijk. Maar dat heeft weer met racisme te maken. Zolang witte mensen zwarte onderdrukken zal de zwarte vrouw niet vrij zijn. Zwarte mannen worden door witte met de nek aangekeken, dus doen zij hetzelfde met hun vrouw. Want ze moeten toch érgens hun gevoel van waardigheid vandaan halen? En vergeet niet dat zelfs dat nog maar wankel is. Want ze kunnen hun vrouwen ook nog kwijt raken aan de witte mannen. Dat is hun angst. Ze onderdrukken vanuit machteloosheid."

,,En verder gelden natuurlijk dezelfde strukturen als hier. Vrouwen zijn financieel en emotioneel afhankelijk, mannen alleen emotioneel. Mannen beheersen de buiten-wereld, de ekonomie en de politiek. Vrouwen hebben de steun van mannen nodig om ook een plekje te krijgen. Dat is het oude verhaal. Dat is overal hetzelfde. Dat is dan ook het gevecht van de eerstkomende honderd jaar. Je ziet dat ook al gebeuren. Jonge vrouwen en meisjes van nu veranderen. Zijn harder geworden. Trouwen en kinderen krijgen komt op de vijfde plaats. Na studeren, een vak leren, leuk werk doen, lekker leven. Financieel afhankelijk? Daar peinzen ze niet over. De macht in eigen hand. En ook emotioneel zijn ze minder kwetsbaar. Ze zoeken hun eigen relaties uit en als ze het niet bevalt, gaan ze weg. Ik hoorde het laatst mijn kleine nichtje zeggen: Mannen zijn leuk, maar ze moeten niet vervelend worden. Die verharding. Die sterkte. Op emotioneel, kreatief gebied. Ze zijn moediger, beter in staat alleen te zijn.
Ik zie dat gebeuren. Met blijdschap. Maar ook met angst in mijn hart. Want we moeten toch samen verder. Want we houden van elkaar."

Ingeborg van Teeseling

HUMANISTIS
IN DE

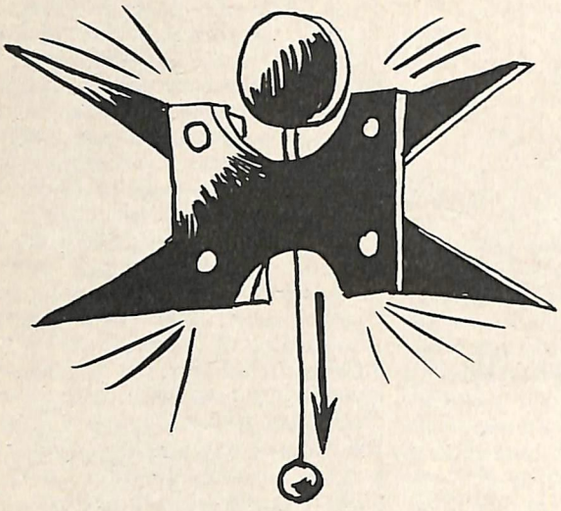

**HET ZEVENENTWINTIGSTE KONGRES VAN HET HUMANISTISCH V
ZULLEN DE GEACHTE AFGEVAARDIGDEN ZICH WEER BUIGEN OVE
HET EERST OOK EEN ZOGENAAMD HUMANISTISCH MANIFEST AA
PUNTSGEWIJZE VERSIE TE ZIJN VAN HET HUMANISTISCH PERS
STE PUNTEN DIE HET VERBOND DE KOMENDE TWEE JAAR WIL NA
VAN HET MANIFEST KLAAR. HET LEEK DE REDAKTIE BELANGRIJK
HOEFT ER NIET ALLEEN KENNIS VAN TE NEMEN, U KUNT OOK NO
INDIENEN. HET MANIFEST ZAL OP HET KONGRES ALS EEN KONG
DAARTOE NOG TOT 10 APRIL AMENDEMENTEN INDIENEN. DEZER
VERGADERINGEN. WILT U MEEPRATEN, KIJKT U DAN EVEN OF
DAARNAAST IS HET NOG MOGELIJK DAT U OP MEER INFORMELE
POSTBUS 114, 3500 AC UTRECHT). DEZE KUNNEN DAN MEEWE
MANIFEST DOOR HET HV-HOOFDBESTUUR. DAARNA IS HET WO**

Het Humanistisch Verbond heeft dit manifest opgesteld als een werkprogramma voor de komende jaren. Op grond van humanistische beginselen streven wij naar humanisering van de samenleving, zonder ons daarbij partijpolitiek te binden. Als levensbeschouwelijk genootschap hebben wij een eigen verantwoordelijkheid, en weten ons daarbij gesteund door een vijfde deel van de Nederlandse bevolking die blijkens onderzoek onze doelstellingen onderschrijft.

Het Humanistisch Verbond meent dat mensen in beginsel de vrijheid en de verantwoordelijkheid hebben zèlf zin en vorm te geven aan hun bestaan. Alle mensen zijn fundamenteel gelijkwaardig en hebben daarom evenveel recht op een menswaardige behandeling. Dit menselijk zelfbeschikkingsrecht is de grondslag van onze democratie, en dient verdedigd te worden tegenover iedere vorm van zedenmeesterij, diskriminatie, racisme, fundamentalisme en fascisme.

Het Humanistisch Verbond behartigt de belangen van humanisten, bevordert de bezinning vanuit humanistische beginselen, begeleidt mensen bij het zoeken van antwoorden op wezenlijke levensvragen, en verzorgt vormingsonderwijs voor jongeren. Wij verdedigen en versterken het vrije denken, beleven en beschouwen van individuen en zelfgekozen groepsverbanden in een wereld vol van vervreemding, eenzaamheid en dwang. Voor 1985/1986 geven wij daarnaast voorrang aan het nastreven van de volgende maatschappelijke doelstellingen.

VERSTERKEN VAN DE DEMOKRATIE

Wij willen onze democratie van binnen versterken door de voorwaarden te helpen verbeteren voor vrijheid, rechtvaardigheid, verdraagzaamheid en solidariteit. Wij doen een beroep op ieders medeverantwoordelijkheid de democratische gezindheid en mondigheid te bevorderen. De invloed en de kwaliteit van de volksvertegenwoordigingen moeten vergroot en verbeterd worden. De staat moet de voorwaarden voor een menswaardig bestaan veilig stellen, en een rechtvaardige verdeling van macht bevorderen. Het spelen van eigen rechter moet met kracht bestreden worden omdat daardoor eerder het recht van de sterkste gaan overheersen dan dat de zwakkeren beschermd worden. De wetgeving moet waar mogelijk vereenvoudigd worden. De besluitvorming dient zo dicht mogelijk bij de betrokkenen plaats te vinden zonder dat rechtsongelijkheid ontstaat. De overheid is er voor de burgers en niet omgekeerd.

VERSTERKEN VAN DE HUMANISTISCHE BEWEGING

De humanistische beweging in Nederland en daarbuiten dient door bezinning, begeleiding, vormingsonderwijs, en door maatschappelijke stellingname de levensbeschouwelijke onderbouwing van het menselijk zelfbeschikkingsrecht te versterken. Daartoe streven wij gezamenlijk met gelijkgezinden naar verbreding van het maatschappelijk draagvlak, teneinde voorwaarden te scheppen om het vrije denken beter te kunnen verdedigen tegenover aanvallen van al dan niet godsdienstig gebaseerd dogmatisch denken en handelen.

RECHT OP LEVEN EN DOOD

Wettelijke regelingen van het recht op abortus, op euthanasie en op hulp bij nadrukkelijk gewenste zelfdoding dienen zodanig te worden dat het menselijk zelfbeschikkingsrecht kan worden uitgeoefend zonder dat betrokkenen of derden worden gedwongen tegen hun eigen geweten in te handelen. Wij steunen daarom het tot stand komen van wetswijzigingen inzake euthanasie.

RECHT OP VREDE

Wij willen de levensbeschouwelijke weerbaarheid van mensen bevorderen ten einde het gebruik van geweld tegen te gaan. Wij stimuleren daarom het geven van vredesopvoeding en -onderwijs, en het op vreedzame wijze leren omgaan met agressie en vijanddenken. De bewapeningswedloop dient te worden doorbroken. De humanistische inbreng in de (internationale) vredesbeweging dient te worden uitgebreid.

CH MANIFEST
MAAK

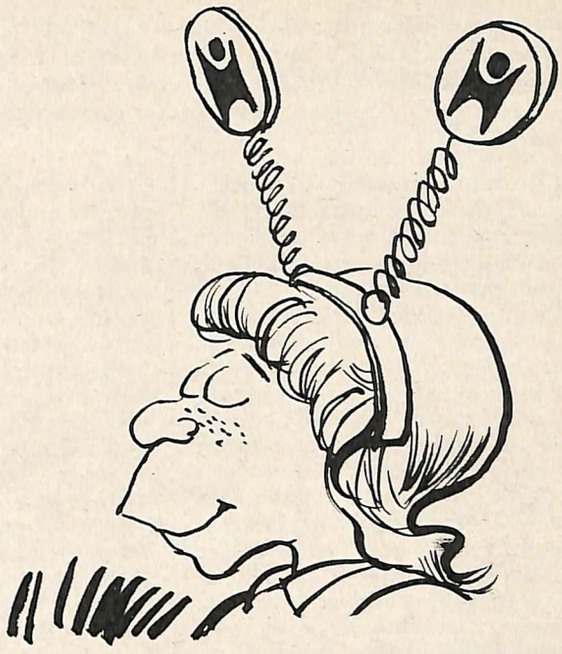

RBOND NADERT SNEL. OP 1 EN 2 JUNI IS HET WEER ZOVER. DAN VOORSTELLEN, BEGROTINGEN EN MOTIES. DIT JAAR ZAL ER VOOR DE ORDE WORDEN GESTELD. DIT MANIFEST BEOOGT EEN KORTE, KTIEF. HET VORMT HET AKTIEPROGRAMMA VAN DE BELANGRIJK-TREVEN. HET HOOFDBESTUUR HEEFT NU EEN VOORLOPIGE VERSIE ENOEG OM DEZE INTEGRAAL IN DE HUMANIST AF TE DRUKKEN. U UW KOMMENTAAR KWIJT EN SUGGESTIES VOOR VERBETERINGEN SVOORSTEL WORDEN BEHANDELD. GEMEENSCHAPPEN KUNNEN AGEN ORGANISEREN VELE PLAATSELIJKE BESTUREN DAARVOOR R IN UW WOONPLAATS OOK ZO'N BIJEENKOMST PLAATSVINDT. SIS UW SUGGESTIES NAAR HET HOOFDBESTUUR STUURT (P/A HV, N IN DE UITEINDELIJKE VASTSTELLING VAN HET HUMANISTISCH D AAN HET KONGRES.

RECHT OP ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Ook internationaal dient een rechtvaardiger verdeling van inkomen en macht tot stand te worden gebracht. Daarbij moet de culturele pluriformiteit zoveel mogelijk worden gerespekteerd, tenzij het zelfbeschikkingsrecht wordt aangetast (bijvoorbeeld van vrouwen, kinderen en minderheden). Wij steunen daarom het humanistisch ontwikkelings- en mensenrechtenwerk.

RECHT OP ZELFBESCHIKKING

Mensen moeten zelf zin en vorm kunnen geven aan hun eigen bestaan, zolang het zelfbeschikkingsrecht van anderen niet aangetast wordt. Het grondwettelijk non-diskriminatiebeginsel zullen wij daarom met kracht verdedigen tegenover diegenen die mensen willen blijven achterstellen op grond van hun herkomst, levensovertuiging, sekse, seksualiteit, relatievorm, politieke overtuiging, leeftijd of welke grond dan ook.
De beoogde wetgeving inzake gelijke behandeling moet zo goed en zo snel mogelijk tot stand komen zonder uitzonderingsbepalingen voor konfessionele instellingen. Naast het tegengaan van diskriminatie willen wij ieders kreativiteit zoveel mogelijk stimuleren, vooral ook in onderwijs- en arbeidsomstandigheden.

RECHT OP BESCHERMING LEVENSSFEER

De toegenomen technische mogelijkheden bedreigen de persoonlijke levenssfeer steeds meer. Er dient een goede wettelijke bescherming van de privacy te komen, de registratie van levensbeschouwing op de persoonskaart dient te worden afgeschaft, en er moet geen verplicht persoonsbewijs worden ingevoerd.

RECHT OP PLURIFORM ONDERWIJS

Bij de herziening en interpretatie van artikel 23 van de grondwet (de vrijheid van onderwijs) dient het recht op levensbeschouwelijk pluriform onderwijs helder vastgelegd te worden. Hetzelfde geldt voor het recht op en de bekostiging van levensbeschouwelijk vormingsonderwijs uit de openbare middelen.
Deze vorm van onderwijs dient kinderen in staat te stellen zelf hun eigen levensbeschouwelijk gefundeerde keuzes te leren maken.

RECHT OP WERK EN VRIJE TIJD

De hoeveelheid betaald werk dient rechtvaardiger verdeeld te worden. Dit geldt met name voor de verdeling tussen mannen en vrouwen, die momenteel uiterst onrechtvaardig is. Vooral de baanloosheid onder jongeren dient krachtig aangepakt te worden. Daarnaast dient gestreefd te worden naar een herziening van de arbeidsethiek, waardoor ook onbetaald werk als volwaardige vorm van menselijk handelen wordt behandeld. Het Humanistisch Verbond zal zelf het vrijwilligerswerk krachtig in hoeveelheid en kwaliteit bevorderen, zowel landelijk als plaatselijk.

RECHT OP OVERLEVEN

Ontwikkelingen in wetenschap, techniek en industrie hebben mede bijgedragen tot een bedreiging van het voortbestaan van mens en wereld. Omdat ook toekomstige generaties recht hebben op een menswaardig bestaan dienen wij nu de nodige maatregelen te treffen om de overlevingskansen van de mensheid te behouden en te vergroten.
De natuur dient meer gerespekteerd te worden als een noodzakelijke voorwaarde voor menselijk bestaan, ook in de toekomst. Zolang de gevolgen voor toekomstige generaties niet te overzien zijn, zal het aantal kerncentrales daarom niet uitgebreid moeten worden. Er dient gestreefd te worden naar een meer verantwoord energiegebruik.
Het onnodig en onwenselijk lijden en uitbuiten van dieren (bijvoorbeeld in de bio-industrie en bij dierproeven) dient te worden tegengegaan. Toepassing van verantwoord gebleken natuurlijke geneeswijzen willen wij van harte ondersteunen.

ALBA, HET VERHAAL VAN EEN LIEFDE

De ik-persoon noemt het zelf een boek van parelmoer, vol melancholie en passie. Het verhaal is een ode aan de liefde. Dat wordt heel mooi verwoord in een zin aan het begin van het boek: „Als ik tegen je aan slaap is het goed met me, verschuiven zorgen naar verder weg, vallen dingen op hun plaats, heb ik vrede."

Het boek waar ik het over heb is „Alba", het laatste boek van Anja Meulenbelt. Zij is één van de prominente feministes in de vrouwenbeweging en ook bekend als schrijfster van vele artikelen en boeken op dit terrein. In de jaren '70 veroorzaakte haar autobiografische roman, **De schaamte voorbij**, veel rumoer in vrouwminnend en -hatend Nederland. Een ongenuanceerd, fel boek waarin Anja Meulenbelt verslag doet van haar immer teleurstellende relaties met mannen. Haar konklusie luidde toen min of meer dat mannen hufters zijn en dat vrouwen niets van hen hebben te verwachten. Vrouwen konden hun affektie maar beter op medevrouwen richten. Of men het nou afschuwelijk vond of prachtig, in ieder geval gaf dit kontroversiële boek Anja Meulenbelt veel bekendheid. Reden genoeg om tien jaar later op z'n minst benieuwd te zijn naar haar tweede en weer grotendeels autobiografische roman.

De grote liefde

Alba is het verhaal van de grote liefde tussen de ik-figuur – laten we haar gemakshalve Anja noemen – en Daniel een (vrouw)vriendelijke man. Als het boek begint is het de derde zomer van hun liefde. De twee zijn op vakantie in Italië. Terwijl ze van stad naar stad zwerven, op terrasjes rondhangen, inktvis eten en wijn drinken, wordt met terugblikken de geschiedenis van hun relatie geschetst.
We lezen hoe hun levens steeds inniger met elkaar verweven raken in een liefde die voor beiden van wezenlijk belang is als rustpunt én als inspiratiebron in hun verder zo woelige bestaan. In de loop van het verhaal wordt echter ook duidelijk dat hun liefde zich bepaald niet zonder problemen heeft ontwikkeld. Derden en vierden waren er in het spel. Er is gestreden en geleden. Gevoelens van jaloezie en verlatingsangst ondermijnden hun geluk.

Goede bedoelingen

Zowel Daniel als Anja hebben bij het begin van de relatie een andere partner. Dorian is de vriendin van Daniel, Martha is de vriendin van Anja. Het zijn vaste relaties, maar zonder dwingende claims. Dus moet het mogelijk zijn om naast de vaste partner nog van iemand anders te houden. Het is dan wel nodig goede afspraken over een „dienstregeling" te maken. Ook moet er gepraat kunnen worden als er onverhoopt toch problemen rijzen. Kortom, de bedoelingen zijn goed en men is optimistisch. Alleen blijkt dat emoties zich niet in een keurslijf van rationele argumenten en regeltjes laten stoppen. Anja merkt dat tijdens de eerste zomer al, als ze met haar vriendin Martha op vakantie is. Ze voelt het als overspel, „ontrouwer dan wanneer je met een ander vrijt, dit onvermogen om je gedachten en emoties te houden bij degene bij wie je bent."
Uiteindelijk loopt het toch mis. De twee wederhelften geven er de brui aan en verdwijnen van het toneel. Daniel en Anja gaan dan samen een zomer van onverdund geluk tegemoet. Anja Meulenbelt noteert in haar boek: „Nee, het is niet erg vriendelijk, wat ik heb gedaan. Het is hard (. . .) Ik ken alle verontschuldigingen en rationalisaties, maar uiteindelijk doet geen een er iets toe, hoe waar ze op zichzelf ook kunnen zijn. Het enige dat er toe doet is dat ik Daniel wil. Dat ik geen tijd meer wil verliezen. Ik laat deze liefde niet door mijn vingers glippen."

Bevrijd van druk

Behalve het verhaal van een liefde is Alba ook het verhaal van een ontwikkeling. Anja Meulenbelt is in de afgelopen tien jaar uiteraard veranderd. Veranderingen die haar – gelukkig – niet minder feministisch hebben gemaakt, maar die ruimte laten voor nuances. Niet alles wordt bijvoorbeeld meer teruggebracht tot man-vrouw tegenstellingen. En ook haar positie binnen de vrouwenbeweging is gewijzigd. Ze hoeft zich niet langer coûte que coûte te konformeren aan de gangbare normen en waarden, maar eist het recht op zelf te bepalen wat goed en slecht is. Zo heeft ze zichzelf van de druk bevrijd om steeds te moeten bewijzen dat ze nog wel een rechtgeaard feministe is. Binnen die kontekst kan ze dan kiezen voor een zo op het oog traditionele taakverdeling in de vakantie: Anja kookt het eten en Daniel zit achter het stuur. Niet omdat het zo moet, niet omdat het niet anders kan, maar omdat ze het zo willen.
Een boek van parelmoer is Alba niet geworden. Daarvoor is er naast de melancholie en passie teveel afgunst en verdriet in het liefdesverhaal geslopen. Daarvoor ook gaat Anja te vaak te achteloos voorbij aan vrouwen die haar aanspreken op haar gewijzigde feministische stellingnames. Want veranderen mag en is zelfs onontkoombaar, maar een verantwoording daarover zou niet misstaan, zeker gezien de positie die Anja in de vrouwenbeweging inneemt. Toch blijft Alba een boek dat boeit, ontroert en tot nadenken aanzet.

Japke Schonewille

PROJEKTGROEP WIL OUDEREN STEUN GEVEN BIJ WOONWENSEN

Oud worden is zo langzamerhand niet echt meer een kunst in het westerse, altijd nog zeer welvarende Nederland. Maar iets maken van het oud zijn, dat is wat anders. Daarvoor is het nodig dat het je duidelijk wordt hoe je je leven verder wilt inrichten.

Centraal in de laatste levensfase van de mens staat bijna altijd het wonen. Wonen in verzorgings- of bejaardentehuis, zelfstandig tot de laatste snik, inwonen bij de kinderen of – hartstikke modern! – je nestelen in een woongroep. Het is aan de oudere om een keus te maken.
Want ook ouderen hebben recht op een eigen manier van leven, recht om hun leven in eigen hand te houden.
Nogal wiedes zult u misschien zeggen. Maar zo wiedes is dat helaas niet. Oudere mensen zijn nogal eens timide, lijden aan niet-lastig-willen-zijn. Of, zoals Keetje Ruizeveld het vorig jaar in de Humanist zei: ,,Mijn generatie is een stelletje ja-zeggers." (sept. '84).
Het zou daarom mooi zijn als ouderen zich meer gingen verdiepen in wat de toekomst (die nog wel tientallen jaren kan bestrijken) hen zou kunnen brengen. En dat ze dan vervolgens ook hun ideeën proberen te realiseren.
Het wonen is daarbij één van de belangrijkste zaken voor ouderen. Reden voor een vijftal organisaties om op deze lijn verder te gaan denken en naar mogelijkheden te zoeken om oudere mensen (dat is vanaf 50 jaar) ook daadwerkelijk te kunnen helpen. Daarvoor werd een landelijke groep ingesteld met de vluchtige naam *,,Over wonen van ouderen gesproken"*. Desalniettemin is het projekt grondig voorbereid door de Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen, Humanitas, Humanistisch Verbond, De Vrije Gedachte en de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden (HSHB).
Daarmee reageren deze organisaties op twee zorgwekkende ontwikkelingen in de huidige Nederlandse samenleving. Enerzijds neemt het aantal ouderen zeer snel toe, anderzijds bezuinigt de overheid zeer ingrijpend op de bouw van woon- en zorgvoorzieningen voor ouderen. Daarnaast ziet men de laatste tijd steeds vaker dat ouderen zelf initiatieven gaan ontplooien. Vooral het groepswonen mag zich in veel belangstelling verheugen.
De projektgroep wil de ouderen nu eens niet voorkauwen wat hij of zij zou moeten willen, maar wil hen steun in de rug geven bij het kiezen van hun woonsituatie en bij het realiseren ervan. Hierbij legt de groep de nadruk op het plaatselijk gebeuren. Zo is men momenteel bezig om informatiemateriaal te maken. Hiermee kan dan inzicht worden verkregen in de plaatselijke mogelijkheden voor het wonen. Momenteel is de projektgroep nog hard bezig met de voorbereidingen. Hopelijk zal een en ander er toe leiden dat er meer over wonen van ouderen wordt gesproken. En dan met name door de ouderen zelf.

Hes van Huizen

Voor verdere informatie kunt u terecht bij het bestuur van uw plaatselijke HV-gemeenschap. Ook kunt u informatie verkrijgen bij Marianne van der Schaaf. Zij is koördinatrice van de geestelijke verzorging van HSHB-huizen en heeft voor het Verbond zitting in de projektgroep

Foto: Aart Fastenau

Manifestatie voor Wet Gelijke Behandeling

In het najaar zal er een grote manifestatie plaatsvinden ter ondersteuning van de Wet Gelijke Behandeling. Organisatoren zijn onderwijsvakbond de ABOP, de Vereniging van Openbaar Onderwijs (VOO), het COC en het HV. Bedoeling is om druk uit te oefenen. Als dit kabinet niet voor de zomer met een wetsontwerp komt, zal er een initiatiefwetsontwerp moeten komen, gesteund door de VVD en PvdA.
De manifestatie zal waarschijnlijk in Utrecht worden gehouden en zal onder worden verdeeld in drie sekties: vrouwen, homo's en ongehuwden. Men wil laten zien dat voor de wet een groot maatschappelijk draagvlak aanwezig is. Men is faliekant tegen de uitzonderingsbepalingen zoals het CDA die voorstelt. Ook wil het CDA dat konfessionele instellingen uitzonderingen kunnen maken op gelijke behandeling. Dit vindt het HV onaanvaardbaar (HvH)

Op 26 maart zullen Rob Tielman, Anneke Krijnen en Bert Schwarz bij de Iraanse ambassade demonstreren tegen de martelpraktijken in het islamitische Iran. Deze demonstratie vindt plaats in het kader van de Amnesty-aktie *Martelen is mensenwerk.*

Kwartslag

Op 8 april praat Joop van Tijn in de serie ,,Macht, gezag en frustratie" met *Jacky van de Berkt* (40). Zij heeft de macht over een bedrijf voor hostess service en produktpromotie, heeft gezag over 1500 medewerksters en zegt geen frustraties te kennen.

Het radikale Britse Dierenbevrijdingsfront *(Animal Liberation Front)* voert naar eigen zeggen een ,,oorlog" tegen de wetenschap, die dieren gebruikt voor medisch onderzoek. Naar aanleiding van een aktie van het ALF, waarbij 14 beagles uit een laboratorium werden gestolen, ging een filmteam van de BBC na, door welke morele en ethische overwegingen deze aktiegroep wordt geleid. Voor het parlementslid David Mellor is het eenvoudig een juridische kwestie. Inbraak is onwettig, dus zijn de dierenbevrijders ook misdadigers. Voor de leden van het ALF berust het toelaten van medische experimenten op dieren op een arrogantie die vergelijkbaar is met de houding van slaveneigenaars en nazi's. Zij noemen die houding ,,speciesism" (te vertalen met ,,soortisme", het verdelen van wezens in hogere en lagere, bruikbare en minder bruikbare soorten).

Kwartslag 1 april, 19.12-19.27 uur op Ned. 2

RUGZAK VOL LEED EN KOFFERS VO
TOT PRACHTIG DEBUUT VAN TURK

Het was in 1976.
Ik stond toen nog onzeker voor de klas. Begrijpelijk, want ik kon geen orde houden. Af en toe liep de direkteur langs mijn lokaal en je hoefde echt niet over telepathische gaven te beschikken om te weten wat hij dacht: „Mm, Holman zal het wel nooit leren, kijk toch eens wat een puinbak hij ervan maakt, het lijkt wel of hij gymnastiek geeft inplaats van Nederlands."

Die direkteur, de aardige heer Gerolt, bedacht een ander karweitje voor me. Op een ochtend moest ik bij hem op z'n kamer komen. Tegenover hem zat een Marokkaanse familie.
„Spreek jij frans?" vroeg Gerolt.
Ik knikte.
„Gelukkig, want ik kan deze mensen niet verstaan. Ze willen hier hun dochter inschrijven, maar zij begrijpen mij niet en ik begrijp hen niet. Doe jij dat even voor mij." Een half uur later had ik één van de eerste Marokkaanse leerlingen ingeschreven.
In de jaren die daarop volgden gaf ik hoofdzakelijk „Nederlands aan anderstaligen". Een rare ervaring. Stof voor de eerste klas lagere school leerde je aan

De Turkse schrijver Halil Gür

L HEIMWEE LEIDEN
SE SCHRIJVER IN NEDERLAND

meisjes van dertien, veertien jaar. Sommigen waren analfabeet. En de meesten waren bang voor mij. Als ik me naar hun toe boog, trokken ze zich terug als een geslagen hond. Vonden ze mij vies? Stonk ik uit m'n mond? Vonden ze m'n kleren raar?
Zeker, ze waren gehoorzaam, en ik had de beste orde van de hele school, maar ze waren mij té gehoorzaam. Ze lachten niet, ze keken nauwelijks naar me, ze spraken niet en op ademhalen kon ik ze ook niet betrappen. Ze zwegen, ze zwegen en ze zwegen.

Wat zijn wij destijds stom geweest. We hebben die leerlingen in een labyrint gezet dat school heet. Een doolhof dat, zeker in die tijd, alle poorten had gesloten om buitenlandse kinderen adequaat op te vangen.
„POTLOOD!" schreeuwde ik zo goedmoedig als ik kon, en ik hield een potlood omhoog. „VOORUIT. ZEG ME NA: POTLOOD!"
„ . . . Lo . . ." klonk het opeens ijl en bibberig tegenover mij.
„HEEL GOED FATMA! HEEL GOED!" Vervolgens wees ik naar de tafel.
„WAT IS DIT?"
Ik zag in zestien ogen paniek, maar het was weer Fatma die mij te hulp kwam.
„ . . . Ful . . ." zei ze.
„PRIMA PRIMA!" stelde ik me aan.
„ . . . Ima Ima . . ." zei Fatma.

De vreselijkste fouten hebben wij gemaakt. (En worden er nog steeds gemaakt.) De walgelijkste methodes Nederlands heb ik aangeboden, gemaakt door uitgevers die snel geld wilden verdienen. Niet één deugde. Niet één. Af en toe kwam er zo'n baardaap naar onze school met zo'n door de universiteit goedgekeurde leergang. Die schold me eerst een half uur uit dat ik niet goed les gaf. En vervolgens smeerde hij me zijn methode aan, een methode die begon – echt waar – met de zin: „DIT IS KARL". (Onder een tekening van Karl Marx.) Alles gestencild natuurlijk.

Leerden die anderstaligen dan geen Nederlands?
Jawel hoor. Sneller dan u en ik het ze konden leren. Ze leerden namelijk Nederlands van Nederlandse vriendjes en vriendinnetjes met wie ze in de klas zaten en met wie ze naar huis liepen.
„Zeg Holman", zei diezelfde Fatma vier jaar later, „als je maar niet denkt dat ik van het weekend huiswerk voor je ga maken."

Over gastarbeiders werd steeds meer bekend in Nederland.
Het verhaal dat ze vertelden, werd al snel zo'n schrijnend cliché. Een film die steeds opnieuw werd afgedraaid: geen werk in het moederland, daarom maar naar Nederland, hier vies werk doen, gediskrimineerd worden, in slechte woningen gezet, veel eenzaamheid, veel onbegrip etc. etc. etc. etc. etc. Je zag aan iedere buitenlander dat hij een knapzak vol verhalen met zich meedroeg, een rugzak vol leed en koffers vol heimwee. Maar wij waren niet in staat om hun verhalen te begrijpen.
Ik heb altijd beseft dat eens . . . ja ééns iemand zou opstaan om in prachtig en helder Nederlands zijn verhaal te vertellen. Zelf dacht ik dat het iemand uit de tweede of derde generatie zou zijn. Iemand die hier zijn opleiding had genoten, misschien zelfs hier geboren was.
Maar ziet. Het lot was mij gunstig gezind. Een paar dagen geleden kreeg ik het boek *Gekke Mustafa* van Halil Gür. Een ontroerend boekje. Geen clichéverhaal, terwijl het toch alle bekende elementen bevat. Geen ideologisch pamflet, maar literatuur. Mooi vertelde anekdotes. Veelal tragisch, maar ook poëtisch en spannend.

De schrijver Halil Gür is een Turk. Hij is in 1951 geboren. Wilde in Istanbul architektuur studeren, maar door financiële problemen haakte hij na drie jaar af. Doordat hij Engels spreekt, kan hij aan de slag om toeristen rond te leiden. Onder die toeristen bevonden zich uiteraard ook Nederlanders. In 1974 komt hij dan naar Nederland. Op Schiphol heeft hij nog vijftig gulden over van alles wat hij in de loop der tijd had gespaard.
Hij neemt als „illegale" arbeider dienst bij een schoonmaakbedrijf. Later gaat hij werken als kelner, thans werkt hij bij een bank. In zijn schaarse vrije tijd schreef hij verhalen in het Engels. Het boekje dat ik nu voor me heb bestaat dus uit vertaalde verhalen.

De verhalen van Halil Gür zijn veelal anekdotisch. Hij beschrijft mensen die hij heeft gekend en situaties die hij hoogstwaarschijnlijk zelf heeft meegemaakt. Opvallend aan zijn stijl van vertellen is dat hem alles overkomt. Het is net of hij een wandeling maakt, op iets stuit dat hem interessant lijkt en daar dan in mee hobbelt zonder te beseffen wat hem te wachten kan staan. Het is net zo vreemd als het vanzelfsprekend is.
Het titelverhaal *Gekke Mustafa* bijvoorbeeld.
Mustafa wil in Duitsland werken. Tegen de moeder van de ik-persoon in het verhaal zegt hij: „In mijn dorp is al iedereen naar Duitsland gegaan. Ik ben de enige die nog hier is. In de armoede hier heeft niemand ooit een goed geperste broek of een mooie stropdas, maar de mannen die met vakantie uit Duitsland terugkomen, pronken met prachtige kleren. Ze nemen zelfs auto's mee. Ze geven me zo'n gevoel dat ik minder ben. Ik durf niet eens met ze te praten. Ik heb er in het begin een paar gegroet, maar ze groetten niet eens terug. Ik vind het vernederend."
Maar Mustafa kan niets. Hij kan lezen noch schrijven. De ik-persoon gaat het min of meer voor de wind. Na zes jaar keert hij weer terug naar zijn geboortedorp en ziet Mustafa. Het gaat heel slecht met Mustafa. Hij is afgekeurd voor werk in Duitsland en van schaamte durfde hij zijn dorpsgenoten niet meer onder ogen te komen. „Ik ben de bergen ingegaan en daar plukte ik eetbare planten. Soms dronk ik stiekem bij een schaap uit de tepels. Maar dat heb ik niet lang volgehouden."
En dan wordt met snelle streken de ontwikkeling van Mustafa tot dorpsgek neergezet. Maar tegelijkertijd merk je hoe zo'n samenleving ontworteld raakt, hoe „de trek naar het buitenland" van invloed is op het lokale gebeuren. De klinische wijze van schrijven – alsof het een feitelijk verslag betreft – maakt het verhaal niet sentimenteel, en door die onderkoelde toon worden de details veelzeggend. Gür is een soort Heijermans van Turkije.

Toen ik aan het boek van Halil Gür begon, had ik er eigenlijk absoluut geen zin in. Ik heb dan wel geen vooroordeel tegen gastarbeiders, ik bleek het wel te hebben tegen hun literatuur.
„O hemel, weer zo'n boek over hoe rot het allemaal is."
Maar beschaamd moet ik erkennen dat ik me heb vergist.
De humor van Gür maar meer nog zijn snelle manier van vertellen, hebben me een heel plezierige dag bezorgd. Sommige van zijn verhalen zou je zo kunnen verfilmen, want hij schrijft in scenes. De producent die zijn verhalen niet koopt, begaat een blunder.
Gür is een schrijver die een knapzak vol verhalen draagt, een rugzak vol leed met zich mee torst en koffers vol heimwee met zich mee zeult, en hij maakte daar een prachtig boekje van.

Theodor Holman

In eigen omgeving is veel te leren van het milieu

Milieu, daar wordt een mens een beetje moe van. Niets dan narigheid. Kijk alleen maar naar het zuinige hoofd van milieuminister Winsemius. Of kijk hoe de al even bleke tobber Lucas Reijnders ons op de televisie van de laatste rampspoed in natuur & milieu op de hoogte brengt. Het gaat niet goed met het milieu, we wisten het, maar dat het al zo zuur is! Milieu, daar wil een mens zo weinig mogelijk mee van doen hebben; laat Bayers water maar over Bayers akker lopen. Maar je kúnt je niet aan het milieu onttrekken: je ademt het in, je loopt erop, het omvat jou en de jouwen. Ten kwade, maar ook ten goede. De bioloog Midas Dekkers maakt in dit artikel duidelijk dat milieu ook van zichzelf vriendelijk kan zijn. En dat heel veel kleine beetjes heel veel kunnen helpen.

Van die echte milieuvriendelijke types, u kent ze wel. Die zo veel onbespoten worteltjes eten als ze maar op kunnen in de hoop zo de kerncentrales tegen te houden. En liefst ook de atoombom. Na een paar jaar, lichtelijk misselijk, geven ze daar dan de brui aan. Het lukt niet. Het milieu is ook zo groot! Wat kun je als gewoon mens beginnen tegen het dumpen van kernafval, de bedreiging van de Waddenzee, het oprukken van woestijnen?
Veel. Je hoeft heus niet zelf de zee op om het dumpen te beletten. Daar is Greenpeace voor en daar kun je gewoon, via de thuisbank, bij gaan horen. Samen met de Waddenvereniging, Natuurmonumenten, Lekker Dier en al die andere organisaties is al veel bereikt. Maar je kunt nog veel mèèr doen dan lid worden of zelf aktie voeren. Al ben je dan geen minister van milieu, in eigen huis ben je wel degelijk een ministertje.
Natuurlijk is je eigen huis maar een klein stukje van het milieu, maar het is toevallig wel het stukje waarmee je het meest hebt te maken. Je eigen milieu.

Eigen privé-milieu

In dit privé-milieu zwaait bijna elke Nederlander de scepter over een heel eigen woud. Op de vensterbanken verdringen zich de Kaapse viooltjes en citroengeraniums, de clivia's en vlijtige liesjes. Dieper de kamer in hebben crotons en gatenplanten wortel geschoten. Deze weelderige vegetatie wordt bewoond door een bizarre fauna van parkieten en kanaries, marmotjes en konijnen. Roofdieren ontbreken niet – hond, kat – en soms zelfs zijn er vissen, met water en al.
Beesten haal je zelden in hun eentje in huis. Poezen hebben hun vlooien, de honden hun teken. En ook de luizen van de vogels vormen een biologische verrijking van de kleine wereld van dopluizen, spint en bladluis in uw eigen ecosysteem.
Het zou natuurlijk aardig zijn als de een at van de ander en er zo echt een natuurlijk evenwicht ontstond. Maar in de praktijk krijgt de poes al op zijn donder als hij aan de papyrusplant snuffelt. Ook de verleiding voor veel boeren en tuinders om meteen naar de spuit te grijpen tegen oprukkend ongedierte, wordt in de huiskamer begrijpelijk. De kat krijgt een vlooienbandje. Of zal je toch maar de eerlijke strijd aanbinden met de vlooienkam en zeepsop? Met het heerlijke krakje van het pantsertje tussen de nagels als genoegdoening voor veel jeuk.

Elke keuze is een ingreep in uw eigen milieu. Wat doen we met de kat zelf? Laten helpen of laten begaan? Of een hond nemen met al z'n geblaf en gepoep? Tropische vissen lijken veiliger, maar daarvoor worden soms hele ecosystemen in de tropen afgebroken. Zo reikt je invloed toch nog ver.

Keuze van eten

Nog vaker, als regel drie keer per dag, grijp je in het milieu in door de keuze van je eten. Eten is immers niets anders dan een stukje milieu dat je in je eigen lichaam opneemt. Elk stukje van uw neus of tepel is ooit een stukje bruinbrood geweest, of kroket, of hopjesvla. Water is in uw lijf veranderd in bloed, dat armoedig wordt als u niet ook een snufje ijzer uit het milieu opneemt. Zorg dus voor goed bruinbrood, stevig ijzer en gezonde kroketten.
In tegenstelling tot bijna alle andere huishoudelijke benodigdheden, zoals wasmiddelen of kleding, wordt eten nog vrijwel uitsluitend gemaakt van planten (groente fruit) of dieren (vlees vis). Al leeft deze flora en fauna al lang niet meer vrij, toch heeft de keuze van uw menu grote invloed op het milieu. Terwijl elke varkenskotelet bijdraagt

Foto: Aart Fastenau

aan enorme mestoverschotten, worden groente en fruit bedolven onder het vermalen milieu dat kunstmest heet en zowel bodem als water vergiftigt. Bovendien worden de zuiver plantaardige en dierlijke grondstoffen van het eten veelal overgoten met een giftig sausje van konserveringsmiddelen en in overbodige verpakkingen gepropt. Moet je dan maar onbespoten waren kopen in zo'n onbespoten winkeltje? Geen gek idee, al is het soms moeilijk kiezen tussen de grauwheid van veel biologisch-dynamische of organische produkten, die dan ook steevast „voedsel" heten in plaats van gewoon „eten". Dat eet je niet voor je plezier, dat zie je zo.

Afval bestaat niet

Bespoten voedsel of niet, een probleem blijft: het eindprodukt van onze stofwisseling, ons persoonlijk mestoverschot. Poep. Je zou er bloemkolen mee kunnen telen, maar als regel wordt het doorgetrokken, weggespoeld, weggegooid. Afval. Weg ermee, anders gaat het stinken en krijgen ziektekiemen hun langverwachte kansen.
Maar hoe doet de natuur dat dan? Waarom glij je wèl in steden uit over de hondepoep, maar is er in bos en hei, waar miljoenen vogels en miljarden slakken hun behoefte doen, buiten konijnekeutels zo weinig poep te vinden? Omdat afval eigenlijk niet bestaat. Afval is pas afval als het nergens meer voor is te gebruiken. Zoiets komt in de natuur niet voor; zo dom is de natuur niet. Wat er voor de één poep is, is voor de ander een delikatesse. Afgevallen boombladeren blijven niet liggen tot de bomen er tot de top toe onder zijn bedolven, maar worden opgegeten door ijverige schimmels en bakteriën die met hun poep de bomen weer bemesten. De stilte waarmee zij te werk gaan is slechts één verschil met onze vuilnismannen, die luid ratelend ons afval afvoeren naar de vuilverbranding. Daar wordt vast afval omgezet in gasvorming.

Het kostbare water

Minder afval maken en meer recyclen. Dat is, zolang de schimmels en bakteriën niet ook voor òns willen werken, het enige dat erop zit. Dat scheelt vaak geld ook. En geld is de beste aansporing voor iedereen die het milieu te vriend wil houden. Het is bijvoorbeeld een goede stimulans om minder water te gebruiken. Elke druppel die uit de kraan komt – bij elkaar meer dan honderd liter per persoon per dag – is langs kostbare wijze van smerig water tot drinkwater gemaakt. Toch hoeven we maar een fraktie van die honderd liter op te drinken. De rest verspillen we in bad, WC en tuin.
Nog veel meer water wordt overigens gebruikt bij de fabrikage van gebruiksvoorwerpen. Om bijvoorbeeld de auto's die in Nederland rondrijden te maken – alle boutjes en moertjes inbegrepen – hebben de fabrieken evenveel water gebruikt als er in heel Nederland, Rijn en IJsselmeer, maar ook het kleinste slootje inkluis, aanwezig is. Tot de laatste druppel.
Energie is duur. Minder olie en gas verbruiken, dat spaart zowel de portemonnee als het milieu aanzienlijk. En veertien miljoen aanzienlijke beetjes tezamen vormen een zeer aanzienlijke beet. Natuurlijk komt het weleens voor dat iemand jarenlang braaf onbespoten sla teelt, zuinig is met water en melk koopt in flessen. En dat dan zijn huis op gifgrond blijkt te zijn gebouwd. Natuurlijk krijg je dan de neiging voortaan alle onkruid chemisch plat te spuiten, kranen onbeperkt te laten lopen en de allesbrander nog slechts te stoken met oude schoenen. Van mij mag het. Zodra je huis opeens op gifgrond blijkt te staan.
Maar niet eerder. **Middas Dekkers**

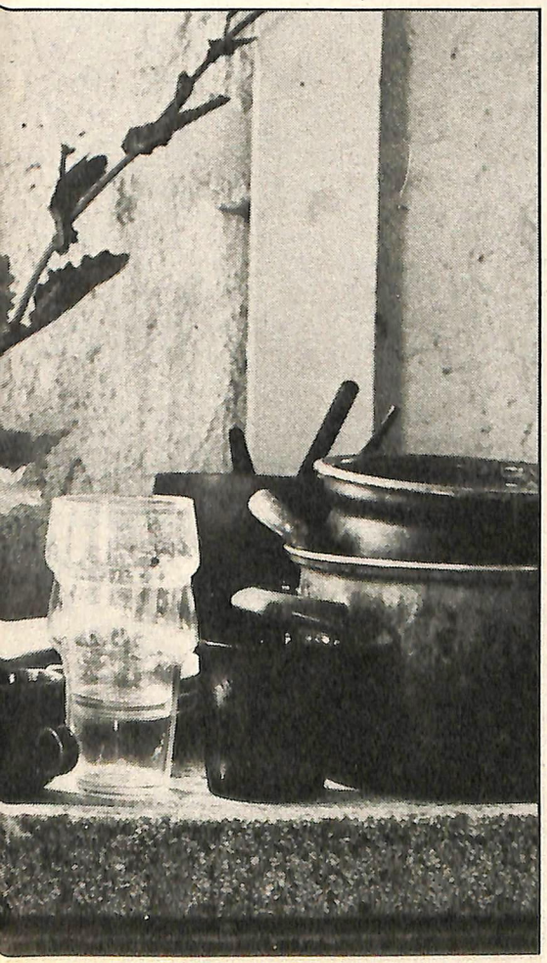

Verder lezen:
Milieusparend huishouden
Uitg. Stichting Natuur en Milieu te Utrecht.
Bestellen door overmaken van *f* 10,– op postgiro 66888 t.n.v. RVU Hilversum o.v.v. Milieusparend huishouden.
De Groene Klapper
Wegwijzer voor mens- en milieuvriendelijke werken.
Uitg. St. MeMo, Amsterdam 1983.
Vandaag beginnen:
een nieuwe manier van leven in huis, tuin, keuken, buurt, winkel en werkplaats. S. Leeflang en T. van Gerwen.
Uitg. Het Spectrum 1979.

Op televisie: elke dinsdagmiddag RVU met het programma "De kleine vervuiler". Nederland 1, 15.00-15.30 uur.

(uit: Opschrift)

Waarom zo?

Over regels en normen in menselijk gedrag.
Weekendkonferentie op zaterdag 20 en zondag 21 april op de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort.
Leiding: drs. A. F. Heijerman.
Enige toelichting: Waarom gedragen mensen zich zoals ze zich gedragen? Overal komen we regelmaat in gedrag tegen: in modetrends, in belangstelling voor de Middeleeuwen, in het verkeer, in relaties. Blijkbaar laten mensen zich – bewust of onbewust – door regels leiden. In deze konferentie proberen we er enig zicht op te krijgen hoe dat in z'n werk gaat. Om te beginnen zal een aantal *kenmerken van regels* worden aangegeven. Wat is regelgeleid gedrag bijvoorbeeld nog meer dan louter regelmatig gedrag? Hoe komen regels tot stand, hoe worden ze aangeleerd en welke rol spelen ze bij het menselijk handelen. Ter illustratie zullen voorbeelden worden aangehaald uit klassituaties in het lager onderwijs. Het ontstaan van regelmaat en *konventies* kan o.a. zo worden verklaard: mensen willen gemeenschappelijke doelen bereiken en moeten daarom hun gedrag op elkaar afstemmen. Als gevolg van deze koördinatie verwachten mensen van elkaar dat zij op soortgelijke wijze zullen handelen, en dat is de basis voor samenwerking. Gedragsregels zijn niet volkomen willekeurig, maar bezitten een zekere rationaliteit. Daarom kunnen we elkaars gedrag ook begrijpen. De mogelijkheden en grenzen hiervan zijn bestudeerd door Habermas. Aan hem is de vierde voordracht gewijd.
Nadere informatie: tel. 033-15020.

Kandidaten hoofdbestuur bekend

De hoofdbestuurskandidaten voor het komende kongres zijn bekend gemaakt. De algemeen voorzitter en de beide vice-voorzitters (**Cor de Ronde** en **Bert Schwarz**) zijn herkiesbaar. Dat geldt niet voor de algemeen sekretaris (**Anneke Krijnen**) en de beide penningmeesters (**Henk Engelsman** en **Marco Gans**), die gelukkig wel allemaal beschikbaar blijven voor het hoofdbestuurslidmaatschap. Als nieuwe algemeen sekretaris wordt voorgesteld **Ben van Hoeij**, en als penningmeesters **Lex Hagenaars** en **Ton Termeulen**. Laatstgenoemde was nog geen lid van het hoofdbestuur, maar is geen onbekende wegens zijn penningmeestersaktiviteiten voor HIVOS, ABAL en Steunfonds. Het tweede sekretariaat blijft een vakature totdat de resultaten van de managementskommissie bekend zijn.
Van de overige zittende hoofdbestuursleden zijn herkiesbaar: **Anna Blaak, Arie den Broeder, Pieter van der Hulle, Mettha de Nachtegaal, Ben Olivier, Regina Visscher** en **Cees van Wijk.** Nieuwe kandidaten zijn **Jorine Boegem, René Kolenberg, Clarie Passchier, Henk Smit, Yvonne Wagensveld** en **Rommie van Walraven.**

Het hoofdbestuur streeft er eigenlijk naar het aantal kandidaten terug te brengen. Dit is niet gelukt omdat zoveel taken te verdelen zijn en omdat het hoofdbestuur door het invoeren van regio-kontaktpersonen de relaties met de gewesten en gemeenschappen wil verbeteren. Een aantal kandidaten die waren voorgedragen zullen andere funkties aangeboden krijgen: aan bestuurlijke taken is immers landelijk geen gebrek! **Ab Eikenaar** heeft zich niet herkiesbaar gesteld omdat hij het hoofdbestuur te groot vindt worden. Hij was het bovendien niet eens met de instelling van beleidsplatforms. Alle hoofdbestuursleden zijn nu over het DB en deze platforms verspreid, behalve Anneke Krijnen die de eerstverantwoordelijke is voor de vrouwengroep. Deze heeft een afzonderlijke status.
De indeling naar dagelijks bestuur en beleidsplatforms wordt nu als volgt: **Dagelijks bestuur:** Rob Tielman, Cor de Ronde, Bert Schwarz, Ben van Hoeij, Lex Hagenaars en Ton Termeulen. **Verenigingswerk:** Pieter van der Hulle, Anna Blaak, Jorine Boegem en Henk Smit. **Geestelijke verzorging:** Cees van Wijk, Jorine Boegem, Mettha de Nachtegaal, Clarie Passchier en Cor de Ronde. **Onderwijs:** Rob Tielman, Arie den Broeder, Lex Hagenaars, Ben Olivier, Yvonne Wagensveld en Rommie van Walraven. **Publiciteit:** Henk Engelsman, Marco Gans en Henk Smit. **Vorming:** Lex Hagenaars, Anna Blaak, Cor de Ronde en René Kolenberg. De verdere taakverdeling inzake de tientallen werkstichtingen, taak- en werkgroepen is nog niet geheel afgerond. **Rob Tielman**

Kamperen

Van woensdag 15 tot en met zondag 19 mei (Hemelvaart) wordt in Well (Noord-Limburg) weer een kampeerweekend gehouden, georganiseerd door de Landelijke Werkgroep Humanistische Jongeren (LWHJ). Er wordt gekampeerd op een zeer primitief, bebost terrein met alleen een pomp. De omgeving leent zich uitstekend voor wandelen en fietsen (te huur). Het „programma" wordt ter plekke opgesteld aan de hand van ondermeer de VVV-gids. 's Avonds kampvuur. De kosten bedragen *f* 40,- inklusief maaltijden etc. Kookspullen zijn aanwezig, een tent moet je zelf meenemen. Opgave is mogelijk door een briefkaart op te sturen naar: Humanistisch Verbond t.a.v. Hans Vertegaal, Postbus 114, 3500 AC Utrecht met vermelding van naam, adres en telefoonnummer.
Wie in staat is andere kampeergangers per auto mee te laten rijden en/of wie in zijn/haar tent een slaapplaats overheeft, kan dat via de briefkaart meedelen. De deelnamesom moet worden overgemaakt op giro 197930 van het Humanistisch verbond onder vermelding van „Well-vaartsweekend". Verdere informatie bij Pieter Nonhebel: 040-124491.

Vorming

Zoals wij in het vorig nummer van de Humanist reeds meldden, vindt binnenkort weer de landelijke dag vorming plaats, en wel op **zaterdag 20 april.** Op deze dag zal het thema macht en onmacht centraal staan. Deze dag is met name bedoeld voor degenen die aktief zijn of willen zijn binnen het vormingswerk in de gemeenschappen. *Plaats:* Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11, Utrecht. *Tijd:* 10.00-15.30 uur.
Medewerking aan deze dag zal verleend worden door o.a. **Albert Nieuwland** (docent sociologie aan het Humanistisch Opleidings Instituut) en **Jan den Boer,** vormingswerker op het Coornherthuis (vormingshuis voor militairen).
U kunt zich (tot 15 april) voor deze dag opgeven door te bellen naar 030-318145 (**Nicolette Hasper** of **Marian Termeer**). Ook kunt u schrijven naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Voor de lunch zal een kleine bijdrage worden gevraagd. Aan de deelnemers zal meer informatie en een programma worden toegezonden.

Forumleden Paula van Schaveren en Anneke Krijnen

Vrouwendag van Verbond sukses

Op 9 maart werd de vijfde landelijke HV-vrouwendag gehouden. Een zeer geslaagde dag voor alle aanwezigen. De opkomst was zo groot dat helaas een aantal vrouwen teleurgesteld moesten worden. De vrouwengroep van het Verbond overwegen dan ook om regionale dagen rond het thema *Spelen met macht* te organiseren.
De vrouwendag die in het Erasmushuis in Utrecht werd gehouden, verliep geheel volgens het programma. Een inleiding over macht, een rollenspel en een forum. Hierin zaten achtereenvolgens Paula van Schaveren, Anneke Krijnen, Clari Passchier en Anja van Servellen. Aan het eind van de dag werd een motie aangenomen waarin de aktie wordt ondersteund van vrouwenorganisaties die zich inzetten voor de benoeming van een minister voor Emancipatiezaken. Veel vrouwen maken zich namelijk zorgen dat de belangen aan vrouwen ondergeschikt worden gemaakt van allerlei andere zaken. Samen met het op dezelfde dag gehouden kongres Vrouw-Macht-Strategie werd in een telegram aan minister-president Lubbers dit standpunt bekendgemaakt. De HV-vrouwendag werd speels afgesloten met muziek van de vrouwenband „Ames". (CS)

Studiedag : waarden in beweging

Hoe zal onze samenleving er na het jaar 2000 uitzien? Welke waarden zullen dan in onze kultuur centraal staan?
Welke bijdragen leveren de huidige sociale bewegingen, met name de vrouwenbeweging, de vredesbeweging, de milieu-beweging, de kraakbeweging de alternatieve werkbeweging en de persoonlijke groeibeweging?
Deze vragen zijn het uitgangspunt van een studiedag georganiseerd door het gewest Utrecht van het Humanistisch Verbond. Het is interessant om na te gaan of het wenkend perspektief van de nieuwe sociale bewegingen voldoet aan de eisen die humanisten stellen aan de inrichting van de samenleving. Onlangs verscheen een studie: **Een wenkend perspektief?** (van Van der Loo, Snel en van Steenbergen. Uitgave van de Horstink), over nieuwe sociale bewegingen en kulturele veranderingen. Op verzoek van het ministerie van WVC is onderzoek verricht naar de aard en maatschappelijke betekenis van de hierboven genoemde nieuwe sociale bewegingen, door vooral te kijken naar de waarden die zij hanteren, door te kijken naar hun handelen en vormen van aktievoeren, en na te gaan wie daarin meedoen.
Zijn we op weg naar een samenleving die als uitgangspunten heeft: autonomie, menselijke maat, streven naar eenheid en een minder materialistische levensstijl, de „post-materialistische maatschappij?"

Voor de studiedag van het gewest wordt een dokumentatiemap samengesteld, die de deelnemers van te voren ontvangen. De stof zal worden besproken in de vorm van korte inleidingen, gespreksgroepen, enz. De leiding berust bij Frank de Mink.

Datum: zondag 28 april van 10.30 tot 16.30 uur.
Plaats: Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 te Utrecht.
Kosten: *f* 15,- incl. map en lunch voor leden, *f* 25,- voor niet-leden.
Opgave voor deelname: vóór 20 april bij Dini Boer, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel: 030-318145.

Foto: Jac. v. d. Oort

Kanotrektocht voor jongeren

Heb je wel eens gehoord van Piaam, Exmorra, Sandfirden, Hieslum en Harich? Wil je in de buurt van deze plaatsjes wel eens op vakantie?
Hou je van een sportieve vakantie en ben je niet bang voor een nat pak?
Die plaatsjes met die mooie namen liggen in het waterrijke gebied van Zuidwest-Friesland. Dáár organiseren wij voor maximaal 25 jongeren van 14 t/m 17 jaar een *achtdaagse kano-trektocht* van 20 t/m 28 juli. Als je nog niet kunt kanoën, wordt je dat de eerste dagen wel geleerd. Per dag varen we 15 à 30 kilometer in 1 en 2 persoons kayaks in groepjes van ongeveer 6 personen. Iedere dag kun je kiezen voor een lange of een kortere tocht.
Onderweg is er natuurlijk alle gelegenheid om wat van de omgeving te zien, te zwemmen, te zonnen, boodschappen te doen, enzovoort. We kamperen op campings of bij boeren. De prijs van de achtdaagse kanotrektocht is *f* 320,-. Als je dit niet (in één keer) kunt betalen, kan er in overleg met de penningmeester een betalings- of reduktieregeling worden getroffen.
Verdere informatie: Regina Visscher, 's avonds tel. 030-435473 of Jac van den Oort tel. 030-318145. Zin om mee te gaan? Vraag dan een folder met opgavebon aan bij het HV, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145.

Deze kolom bevat een beperkte keuze uit plaatselijke bijeenkomsten, die in principe voor iedereen toegankelijk zijn.

Alkmaar: Op donderdag 18 april om 20.00 uur spreekt **Frank de Mink** uit Amersfoort over het onderwerp **„Het normbesef verandert"** in het gebouw van Humanitas, Reinaertlaan 1-3 te Alkmaar.
Amstelland/Buitenveldert: Dinsdag 30 april om 20.00 uur zal **Liselotte Gunawan**, geestelijk raadsvrouw in de Bijlmerbajes, een inleiding houden over haar werk onder de titel **Geestelijke verzorging in detentie".** Plaats: MOC, Lindenlaan 75 te Amstelveen.
Amsterdam: De psychiater **Lietje van Blaaderen** houdt in de serie over „Voorbeeldige vrouwen" een inleiding over haar beroemde vakgenote, de psychoanalytica **Melanie Klein**. Dinsdag 16 april om 20.00 uur in het Humanistisch Centrum, R. Vinkeleskade 64 te Amsterdam-Zuid.
Arnhem: Maandag 15 april om 20.00 uur spreekt **Rob Tielman**, algemeen voorzitter van het HV over het **„Humanistisch Perspektief"** in gebouw De Coehoorn, tegenover het NS-station te Arnhem.
Den Bosch: Op dinsdag 16 april om 20.00 uur praat **Margreet de Leeuw**, funktionaris emancipatiewerk bij het HV, over het onderwerp **„Emancipatie en de positie van vrouwen binnen het HV"** in De Clockenweerde aan de Klokkenlaan in Den Bosch-Noord.
Eindhoven: Woensdag 10 april om 20.00 uur houdt **Dr. J. v. Noordwijk** een inleiding over **„Visie en doel van het Humanistisch Trefpunt"** in het Parkhotel, Alb. Thijmlaan 18 te Eindhoven (zij-ingang).
Haarlemmermeer: Dinsdag 16 april om 20.00 uur poogt **Heleen Kromhout** de verbanden te laten zien tussen verschuivingen in de samenleving en de nieuwe tekst van het **„Humanistisch Perspektief"**. Plaats: COSH-gebouw, Hoofdweg-west 671 te Hoofddorp.
Meppel/Steenwijk: Op dinsdag 23 april om 20.00 uur houdt **Gerard Aupers**, polemoloog te Groningen, een inleiding op een avond over **„Wapenstrategieën en wapenbeheersing"** in schouwburg Ogterop, Zuideinde 70 te Meppel.
West-Brabant: Dinsdag 16 april om 20.00 uur spreekt **Ernst Gerson Lohman** uit Blaricum over **„De funktie van de arbeid nu en in de toekomst"** in café Riche, Ginnekenweg 24 te Breda.

Jac van den Oort

QUATRE-MAINS

Tekst: Koos Meinderts. Muziek Harrie Jekkers

6. Pappa's grote jongen

We stapten in, mijn vader en ik, en gingen vlak achter de chauffeur zitten. Ik aan het raam. Ik genoot. Als enige mocht ik mee naar opa, helemaal naar Wateringen. Zelfs mijn oudste broer mocht niet mee. „Tenslotte ben jij naar hem genoemd", had mijn vader gezegd en alsof hij het wilde bewijzen liet hij mij de krant zien:

Met droefheid delen wij u mede dat heden, gesterkt door het Sacrament der Zieken, na een geduldig gedragen lijden is overleden mijn lieve man, onze onvergetelijke vader, grootvader en overgrootvader JACOBUS DAMIANUS MARIA MEINDERTS

Trots vertelde ik de volgende morgen aan Bennie dat mijn opa dood was. „Vanavond ga ik naar hem toe. Samen met mijn vader." Bennie had niet eens een opa. Ik wel: de doodste opa van de hele wereld.

De bus maakte een scherpe bocht naar rechts. Ik viel tegen de brede schouders van mijn vader. Hij keek mij aan. Er was iets, hij was zo anders, zo stil. Ik haakte mijn arm om die van hem en legde mijn hoofd tegen zijn leren jekker. Hij streek me door mijn nog natte, net gewassen haar. „De volgende halte moeten we eruit", zei hij. „Zul je lief zijn?" Ik knikte. Wat praatte mijn vader raar.

De bus stopte, we stapten uit en liepen zwijgend onder het licht van de lantaarnpalen naar het huis van mijn opa. Bennie ligt vast al in bed, dacht ik.

Voordat mijn vader aanbelde, zei hij: „Je geeft straks netjes iedereen een hand en je zegt: gecondoleerd met opa." „Ik hoef oma toch niet te zoenen, he?", vroeg ik. Mijn vader glimlachte.

„Gecondoleerd", herhaalde hij. „Dus niet: gefeliciteerd."

Tante Joke deed open. „Dag Arie, kom binnen", groette ze. Mij kneep ze in mijn wang. „Je kunt het beste maar meteen doorlopen naar vader, er is op dit moment niemand bij hem."

We liepen door naar achter, waar mijn vader de deur van een klein kamertje opende. Daar lag hij. Jacobus Damianus Maria Meinderts, opa Koos. Bij de kist bleven we staan. Mijn vader sloeg een kruis en vouwde zijn handen. Opa heeft zijn ring nog om, dacht ik, dat moet ik morgen aan Bennie vertellen. Naast mij, hoorde ik mijn vader zachtjes bidden. Een van de kaarsen aan het hoofdeind van de kist begon te flakkeren. Bewoog opa? Hoe weet je eigenlijk dat iemand echt dood is?

„Kom jongen", zei mijn vader na een tijdje. Hij legde een arm om mijn schouder en duwde me zachtjes voor zich uit, de gang in. De huiskamer zat vol visite. Ooms, tantes en een paar mensen die ik nog nooit had gezien. Naast de kachel in een grote stoel zat oma. Mijn vader gaf haar een zoen. Ik stak mijn hand uit. „Dag Aadje ", zei ze en pakte mijn hand vast.

„Ik ben Koos", zei ik. „Aad mocht niet mee." Ik maakte mijn hand los uit die van mijn oma. „Vergeet je niet wat te zeggen?", zei mijn vader. Opnieuw gaf ik mijn oma een hand. „Gefeliciteerd met opa", zei ik. Oma keek mij aan en begon te lachen. Eerst zachtjes, toen harder, steeds harder. De visite hield op met praten. Ik draaide mijn hoofd om. Iedereen keek naar mij. Achter mij hoorde ik oma snikken. Ik begon te huilen en verborg mijn gezicht onder het colbert van mijn vader. „Je had hem ook niet mee moeten nemen, Arie", zei tante Joke. „Hij is toch nog veel te klein voor zoiets."

Op de terugweg in de bus knipte mijn vader zijn portemonnee open en stopte hij mij een gulden in de hand. „Waarom?", vroeg ik. „Jij bent papa's grote jongen", zei hij.

In de herfst van 1973 stierf mijn vader. Twintig jaar was ik, maar voor zoiets blijf je te klein.